

REVUE
CÍRKEVNÍHO PRÁVA
CHURCH LAW REVIEW

35

3/06

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA

Nositel prestižní ceny Společnosti německých, českých, slovenských a rakouských právníků Karlovarské právnícké dny za nejlepší odborný právnícký časopis vydávaný v České republice za rok 2003.

Vydává Společnost pro církevní právo. Vychází třikrát ročně. Adresa redakce: Husova ul. 8, 110 00 Praha 1; e-mail: SPCP@prf.cuni.cz; <http://spcp.prf.cuni.cz>. Šéfredaktor: Jiří Rajmund Tretera. Redaktoři: Štěpán Hůlka a Pavel Landa. Redakční rada: Miloš Holub, Záboj Horák, Stanislav Příbyl, Stanislav Pšenička. Grafická úprava obálky: Ing. arch. Josef Hyzler. Sazba: RNDr. Marcela Braunová. Tisk: JPM Tisk, Na Popelce 7, 150 00 Praha 5. Administrace: Ing. Jiří Vaingát. Distribuce: Andrej Urban a Jana Nosková. ISSN 1211-1635, reg. č. MK ČR E 7429. Toto číslo bylo odevzdáno k tisku dne 28. 12. 2006.

© Společnost pro církevní právo, 2006.

*Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory
Katolické církevní rady kantonu Thurgau.*

*This issue of Church Law Review was sponsored
by the Catholic Council of the Canton of Thurgau, Switzerland.*

*Diese Nummer der Revue für Kirchenrecht
erschien dank der finanziellen Hilfe
vom Katholischen Kirchenrat des Kantons Thurgau.*

Finanční podporu Společnosti pro církevní právo
na její ediční činnost směřujte laskavě na běžný účet
u České spořitelny, a. s., 111 21 Praha 1, Na Perštýně 1, číslo:

1939518309/0800

OBSAH

Editorial	191
K. Šimáčková: Ideologická neutralita státu a postavení církvi v České republice	193
A. I. Hrdina: Kauza katedrála	203
DOKUMENTY	
Divini Redemptoris	216
ANOTACE A RECENZE	
A. Riobó Serván, El derecho de libertad religiosa en la República Checa y en la República Eslovaca (M. Kučera)	245
Facilitating Freedom of Religion or Belief: A Deskbook (D. Spratek)	247
A. I. Hrdina, Texty ke studiu konfesního práva III. – Československo (J. R. Tretera)	249
INFORMACE	
Zpráva o 12. ročníku konference Církev a stát v Brně (J. Veselý)	251
Zpráva z XIII. symposia kanonického práva ve Spišské Kapitule (M. Kolářová)	253
DNES VÁM PŘEDSTAVUJEME	
Centrální katolická knihovna Katolické teologické fakulty UK v Praze (J. Kelbl)	258
ZE SPOLEČNOSTI PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO	260
NAŠE AKVIZICE	262
UKÁZKY Z PŘIPRAVOVANÉHO SLOVNÍKU CÍRKEVNÍHO PRÁVA (6)	264

CONTENTS

Editorial	191
K. Šimáčková: The Ideological Neutrality of the State and the Position of Churches in the Czech Republic	193
A. I. Hrdina: The Case of the Cathedral	203
DOCUMENTS	
Divini Redemptoris	216
ABSTRACTS AND RECENSIONS	
A. Riobó Serván, El derecho de libertad religiosa en la República Checa y en la República Eslovaca (M. Kučera)	245
Facilitating Freedom of Religion or Belief: A Deskbook (D. Spratek)	247
A. I. Hrdina, Texts for the Study of the State Law on Churches and Religious Societies III. – Czechoslovakia (J. R. Tretera)	249
INFORMATION	
Report on the 12th Conference on Church and State in Brno (J. Veselý) .	251
Report from the 13th Canon Law Symposium in Spišská Kapitula (M. Kolářová)	253
PRESENTED TO YOU TODAY	
The Central Catholic Library of the Catholic Theological School of Charles University in Prague (J. Kelbl)	258
FROM THE CHURCH LAW SOCIETY	260
OUR ACQUISITIONS	262
FROM THE PREPARED DICTIONARY OF CHURCH LAW (6)	264

INHALT

Editorial	191
K. Šimáčková: Die ideologische Neutralität des Staates und die Stellung der Kirchen in der Tschechischen Republik	193
A. I. Hrdina: Rechtssache: Dom in Prag	203
DOKUMENTE	
Divini redemptoris	216
ABSTRAKTA UND REZENSIONEN	
A. Riobó Serván, El derecho de libertad religiosa en la República Checa y en la República Eslovaca (M. Kučera)	245
Facilitating Freedom of Religion or Belief: A Deskbook (D. Spratek)	247
A. I. Hrdina, Texte zum Studium des Staatskirchenrechts – Tschechoslowakei III. (J. R. Tretera)	249
INFORMATIONEN	
Bericht über die 12. Konferenz zum Thema Kirche und Staat in Brunn (J. Veselý)	251
Bericht über das XIII. Symposium des kanonischen Rechts in Spišská Kapitula (M. Kolářová)	253
HEUTE STELLEN WIR IHNEN VOR	
Katholische Zentralbibliothek der Katholischen theologischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag (J. Kelbl)	258
AUS DER GESELLSCHAFT FÜR KIRCHENRECHT	260
UNSERE AKQUISITIONEN	262
PASSAGEN AUS DEM VORZUBEREITENDEN LEXIKON DES KIRCHENRECHTS (6)	264

INDICE

L' editoriale	191
K. Š i m á č k o v á: La neutralità ideologica dello Stato e la posizione delle Chiese nella Repubblica Ceca	193
A. I. H r d i n a: Il caso della cattedrale	203
DOCUMENTI	
Divini redemptoris	216
ANNOTAZIONI E RECENSIONI	
A. Riobó Serván, El derecho de libertad religiosa en la República Checa y en la República Eslovaca (M. Kučera)	245
Facilitating Freedom of Religion or Belief: A Deskbook (D. Spratek)	247
A. I. Hrdina, Gli testi per lo studio del diritto canonico III – Cecoslovacchia (J. R. Tretera)	249
INFORMAZIONI	
L'informazione sulla 12 ^a annata della conferenza „La Chiesa e Lo Stato“ a Brno (J. Veselý)	251
L'informazione dal 13 ^o simposio sul diritto canonico a Spišská Kapitula (M. Kolářová)	253
OGGI VI PRESENTIAMO	
La biblioteca cattolica centrale della Facoltà di teologia cattolica della Università Carolina (J. Kelbl)	258
DALLA SOCIETÀ PER IL DIRITTO DELLE CHIESE	260
LE NOSTRE ACQUISIZIONI	262
DAL NASCENTE DIZIONARIO DI DIRITTO CANONICO (6)	264

Editorial

Předseda Společnosti pro církevní právo profesorem Univerzity Karlovy

Na návrh Vědecké rady Univerzity Karlovy v Praze ze dne 25. 5. 2006 jmenoval prezident České republiky Václav Klaus dne 23. 10. 2006 doc. JUDr. Jiřího Rajmunda Tretera

profesorem pro obor právní dějiny.

Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera převzal profesorský diplom z rukou prezidenta republiky při obřadu ve staroslavném Karolinu v Praze dne 6. 11. 2006.

Zatímco jmenování docentem bylo našemu oslavenci uděleno rektorem univerzity 5. 4. 1993 jmenovitě pro obor církevní právo, profesura z roku 2006 pokrývá širší škálu oborů, jak to stanoví současná pravidla akreditace. I toto rozšíření oboru odpovídá realitě: prof. Jiří Rajmund Tretera vyučuje na katedře právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy řadu let různé obory práva církevního a konfesního, ale přednáší i v několika oborech světových právních dějin nejen církevních, ale i světských.

Máme upřímnou radost z tohoto ocenění zakladatele i předsedy Společnosti pro církevní právo (od roku 1994) a zakladatele i šéfredaktora Revue církevního práva (od roku 1995). Přejeme mu do dalších let mnoho sil, zdraví a úspěchů!

(red)

Editorial

The Chairman of the Church Law Society Appointed Professor at Charles University

Based on the nomination of the Scientific Council of Charles University in Prague from May 25, 2006, the President of the Czech Republic, Václav Klaus, appointed Docent JUDr. Jiří Rajmund Tretera a

Professor of Legal History.

Professor JUDr. Jiří Rajmund Tretera received his professorship from the President of the Republic at a ceremony in the historical Carolinum building in Prague on November 6, 2006.

Professor Tretera received his previous title of Docent of Church Law from the President of the University on April 5, 1993; his professorship covers not only one but a group of legal fields, as required by the current rules for accreditation. This expansion of the scope of the title corresponds to actuality; for a number of years, as a member of the Legal History Department of the Law School of Charles University, Professor Tretera has taught various aspects of church law and state law on churches. Additionally, he has lectured in the area of world legal history not only as it relates to churches but also as it relates to secular historical issues.

We are truly delighted with the appreciation shown to the founder and chairman of the Church Law Society (since 1994) and the founder and editor-in-chief of the Church Law Review (since 1995). We wish him much energy, health and success in the coming years.

(red)

Ideologická neutralita státu a postavení církvi v České republice

Kateřina Šimáčková

Prvním impulsem, abych začala přemýšlet o problému ideologické neutrality českého státu, byla věta jednoho z nálezu Ústavního soudu ČR: „Česká republika je založena na principu laického státu.“, dále mne k této problematice přivádí i snahy definovat, co je to vlastně vyvážené či objektivní zpravodajství v médiích. Poslední dobou mám také velkou obavu o svobodu slova cenzurovanou politickou korektností a vkusem většiny.

S ohledem na politickou korektnost už máme strach o někom říct, že je krásná žena, muslim, cikán nebo hluchý. Měla jsem vždycky pocit, že jsme se ve škole demokracie učili, že hodnotové soudy a hodnocení nejsou nijak postižitelné a že tedy v demokracii se za slova „Císař pán je vůl“ ve vězení ocitnout nemůžeme.

Politická korektnost a kejhání potrefených hus nás čím dále tím více vede k tomu, že vůbec nehovoříme o některých problematických věcech, protože to není bezpečné. V zemi, kde je velká ostuda z toho, že se premiér usměje cigánskému vtipu, ale v kuloárech sněmovny se všichni smějí sexistickým a rasistickým vtípům nejhrubšího zrna, je pokrytectví typickou formou přístupu k veřejné diskusi.

Jedny z nejsvobodněji diskutovaných institucí jsou vlastně v Evropě její křesťanské církve. Ty jsou zvyklé na to, že už od počátku novověku se skoro každý významný intelektuál oťel o jejich hodnoty a svátosti. Nedávno jsem dokonce jedné ze svých kamarádek radila, aby dala své dítě na biskupské gymnázium, protože je v našem městě považují za nejliberálnější a nejvstřícnější k jinakosti.

Církve a náboženství jsou právě nyní pro naši společnost důležité, protože jsou nositeli tradičních hodnot a poměrně přísných normativních kategorií. Naše doba je určitě dobou hodnotové entropie a povrchnosti. Každý právník si je vědom toho, že právní normy mohou fungovat pouze tehdy, pokud jsou doplněny jinými normativními systémy. Právo může ubránit společnost před nepoččetnými excesy z pravidel, nemůže dlouhodobě a ve velkém zakotvit pravidla, která nejsou primárně sankcionována veřejným míněním či výčitkami svědomí. V době

vysoké latence určitých typů kriminality či porušování standardních morálních zásad buďme rádi, že si někteří z nás myslí, že když budou dělat špatnosti, tak přijdou do pekla a že boží mlýny melou

1. Ústava a Ústavní soud ČR o náboženství

Nejlepší popis ústavní úpravy postavení náboženství v naší ústavě najdeme asi v nálezu Ústavního soudu ČR ve věci zrušení některých ustanovení zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církvi a náboženských společností Pl. ÚS 6/02, který byl publikován ve Sbírce zákonů pod č. 4/2003 Sb.:

„Česká republika je založena na principu laického státu. Podle čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) je totiž stát založen na demokratických hodnotách a „nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.“ Je zřejmé, že Česká republika musí akceptovat a tolerovat náboženský pluralismus, tzn. především nesmí diskriminovat či naopak bezdůvodně zvýhodňovat některý z náboženských směrů. Z citovaného článku vyplývá, že stát musí být oddělen od konkrétních náboženských vyznání.

Zásada náboženského pluralismu a tolerance je dále provedena v čl. 15 odst. 1 a v čl. 16 Listiny. Čl. 15 odst. 1 Listiny stanoví, že svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena a že každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání. Podle čl. 16 Listiny každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu (odst. 1). Církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech (odst. 2). Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých (odst. 4). Jak již Ústavní soud vyslovil v minulosti, na rozdíl od svobody svědomí a náboženského vyznání, u níž Listina výslovně nestanoví žádné podmínky pro její omezení, lze svobodu výkonu náboženství nebo víry omezit zákonem z uvedených důvodů. Jde zde však přitom o možnost omezení výkonu těchto práv, nikoliv jejich úpravu státem (usnesení z 8.10.1998 sp. zn. IV. ÚS 171/97, Ústavní soud: Sbírka nálezů a usnesení, sv. 12, str. 457 a násl.).

Z toho je zřejmé, že náboženskou svobodu lze zásadně vymezit především jako forum internum (čl. 15 odst. 1 Listiny), tzn. jako svobodu každého

vyznávat určité náboženství a víru, do níž není možno ze strany třetích osob a zejména veřejné moci zasahovat. Jde o tzv. status negativus, resp. libertatis (G. Jellinek), charakteristický vymezením svobodného prostoru jedince, do něhož veřejná moc nemůže vstupovat. Zároveň však je zřejmé, že omezení náboženské svobody na forum internum je nepostačující, neboť již pojmovým znakem náboženské svobody je právo každého projevit svoje náboženské vyznání navenek, přirozeně při respektování omezujících kautel stanovených v čl. 16 odst. 4 Listiny.

Z toho, co bylo uvedeno, rovněž přímo vyplývá zásada autonomie církví a náboženských společností spočívající především v tom, že stát do činnosti církví a náboženských společností nesmí zasahovat, a pokud se aktivita církví omezí na vnitřní záležitosti (zejména na organizační členění), není principiálně možno tato opatření přezkoumávat před státními soudy.

Ústavní soud konstatuje, že náboženská svoboda není zaručena pouze na úrovni vnitrostátního práva (tedy především citovaných ustanovení Listiny), nýbrž je rovněž předmětem ochrany mezinárodněprávní (např. čl. 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 9 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod). V této souvislosti Ústavní soud zdůrazňuje, že Česká republika je podle čl. 1 odst. 1 Ústavy demokratickým právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Z uvedeného principu především vyplývá, že Ústavní soud musí vycházet z té vnitrostátní či mezinárodněprávní úpravy, která poskytuje vyšší standard ochrany základních práv a svobod. Jestliže v daném případě zaručuje vnitrostátní úprava obsažená v Listině vyšší ochranu práv než jak je upravují uvedená ustanovení mezinárodních smluv, již z tohoto důvodu musí být aplikována přednostně.¹

Naše Listina základních práv a svobod stejně jako ústavy dalších významných demokratických zemí církev a náboženství zařadily mezi instituty jako rodina, politická strana, vzdělání – tedy instituty, instituce, o nichž předpokládáme, že jsou pro fungování naší společnosti z různých důvodů užitečné, a proto je třeba jejich existenci chránit a podporovat.

Není možno chránit svobodu vyznání, aniž by se chránila svoboda a autonomie organizací, které o náboženské vyznání pečují (tedy církví a náboženských společností). Postavením církví a náboženských společností se zabývá poměrně rozsáhle např. německá lidskoprávní teorie, potřeba chránit církev a náboženské společnosti vyplývá i z jejich společenské role, církev a jejich instituce plní řadu

¹Pl. ÚS 6/02, publikováno pod č. 4/2003 Sb., s. 82 a násled.

společenských úkolů, které jsou ve svých důsledcích nezadatelné a nenahraditelné z hlediska státu a společnosti.²

K tomuto problému se vyjadřuje i disentanční odůvodnění citovaného rozhodnutí Pl. ÚS 6/02: „Kulturní vývoj Evropy a jemu korespondující vývoj demokratického ústavněprávního myšlení v důsledku laicizace státu neznamená opuštění historické hodnotové tradice, v tom rámci i tradic náboženských. Znamená ale, že tyto institucionálně již neexistují paralelně vedle, resp. vně demokraticky legitimované veřejné moci, nýbrž uvnitř celého, ústavně vymezeného a garantovaného systému hodnot.“

Podle Gerharda Robberse, editora knihy *Stát a církve v zemích EU*, se zdá, „že i přes všechny odlišnosti systémů zde existuje určitý druh konvergence. V některých zemích se postupně odstraňují historicky dochované proticírkevní a antiklerikální afekty a jejich právní důsledky. Náboženským společnostem je vytvářen prostor pro jejich působení a mají zajištěnou stále větší svobodu. Náboženství je hodnoceno jako podstatná součást společenského života a stát také vytváří předpoklady pro plnění náboženských potřeb. Často k tomu dochází širokým pojetím významu základních lidských práv, podle něhož spadá pod péči společnosti rovněž vytváření předpokladů základních práv, která již nejsou vnímána pouze jako obrana proti zásahům státu. A konečně je obecně uznáváno, že náboženské společnosti nesmějí být vylučovány ze systému rozsáhlé podpory společenských aktivit, čímž by docházelo k jejich diskriminaci.“³ Evropský vývoj tedy směřuje ke stále větší podpoře rozmanitosti a činnosti církví, nikoli k přísnější reglementaci a k omezování. Princip subsidiarity ponechává každému z členů Evropské unie samostatnost a zvláštní způsob regulace, tento princip dokonce v sobě obsahuje i úctu k nestátním normativním systémům, tedy i ke kanonickému právu a náboženským normativním systémům.

2. Ateismus a vědecký světový názor

Znovu se tedy musím vrátit k tvrzení, že Česká republika je laický stát. Co tím bylo myšleno a proč? Ze slovníků cizích slov vyplývá, že laický je neodborný, světský, necírkevní a laik je osobou světskou. Náš stát je ale státem laiků i duchovních, nebo ne?⁴

²Podrobně např. SACHS, Michael, *Verfassungsrecht II – Grundrechte*, Springer, 2000, s. 276 nebo náleze německého Spolkového ústavního soudu BVerfGE 70, 138).

³ROBBERS, Gerhard, *Stát a církve v Evropském společenství*, in: ROBBERS, Gerhard (ed.), *Stát a církve v zemích EU*, Academia, 2002, s. 357 a násl.

⁴A to pomíjím, že v církevní terminologii slovo laik má zase úplně jiný význam.

V návaznosti na tvrzení o laickém státu je třeba zdůraznit, že ateismus a laicismus není totéž. Ateismus není absence ideologií, ale je jednou z ideologií. Ateismus je stejně jako náboženství víra – zatím jsme nedokázali, že Bůh a duše je, ale také jsme nedokázali, že Bůh a duše není. A v České republice je ateismus převládající ideologií; vládnoucí ideologie je vždy nebezpečnější než ideologie menšiny.

Nedovolme si soudit, oč přesvědčivější či průkaznější je tvrzení, že jsou neutrony a velký třesk, než tvrzení, že jsou andělé. Nechápu, oč přesnější a pravdivější je výraz dostal infarkt, než výraz měl tolik starostí a bolestí, že mu z toho puklo srdce.

3. Pluralita jako hlavní podmínka demokracie

Jiří Příbáň ve svých úvahách o legitimitě naší společnosti dospívá k závěru, že je to právě pluralitní diskuse, která je pro tyto úvahy nejzásadnější: „Nejdůležitějším zdrojem legitimacy současných liberálně demokratických společností, založených na principu právního státu, se paradoxně stala pluralita legitimizačních strategií a následných fikcí, jejichž cílem je vždy dosažení obecné platnosti, nicméně které v tomto procesu zobecnitelnosti partikulárního nikdy nemohou zcela uspět Namísto konsensu přichází konverzace, ... v konverzaci jde v každém okamžiku o reflexi zásadní plurality politického společenství, která nemá stanovit vítěze a poražené v rámci politické diskuse, nýbrž naopak posilovat a vést k rozpoznávání mnohosti hlasů ...“⁵

I proto je třeba se bát zavádění jakési politické korektnosti omezující svobodnou diskusi – demokratické hodnoty musí být vystaveny permanentnímu zpochybňování, aby v procesu jejich odůvodňování a ospravedlňování mohly být permanentně hájeny. Otevřená diskusi by neměla zabránit ani intelektuální rezignace upozorňující na vyprázdněnost jazyka.

Věřící jsou dle sčítání lidí z roku 2001 v České republice menšinou.⁶ Pro ochranu plurality je zásadní chránit právě menšiny a jejich názory. Demokracie není tyranii většiny a naše ústava stejným akcentem zdůrazňuje jak vládu většiny, tak i ochranu menšin. V pluralitní diskusi většinový názor zazní vždy, menšinový názor potřebuje pečlivější ochranu a podporu. Žijeme v době, kdy masová média i politici vycházejí z výzkumů veřejného mínění a peoplemetrů a své názory přizpůsobují názoru většinovému, o to větší nebezpečí tyranie většiny a jejího názoru hrozí.

⁵PŘIBÁŇ, Jiří, *Disidenti práva*, SLON, Praha 2001 s. 15.

⁶<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0000> .

Často citovaný výrok Roberta Michelse zní: „Jsou lidé, kteří, jmenovitě ve věcech politických a náboženských, nemohou vyslyšet odlišný názor, aniž by se jim rozbušilo srdce. Ty nechte na pokoji. S těmi nelze počítat, protože bušení srdce vylučuje myšlenkovou práci.“⁷

Tomáš Halík upozorňuje, že v Čechách je „nemálo těch, kteří při jakékoliv zmínce o duchovních věcech dostávají záchvaty zuřivé nenávisti“, tuto skutečnost odůvodňuje „směškou komunistické propagandy a toho, co média píšou o církvích“⁸. Nenávistný tón v tomto diskursu mohla některými kroky spoluzavinít i církev, ale hlavní příčinu bych hledala v tom, že se čeští občané brání své duchovní seberefexi a nesou jakousi zvláštní hrdost na svůj materialismus, konzumerismus, křupanství a plebejskost.

Souhlasím s Jiřím Přibáněm i v tom, že v moderní Evropě se postupně ustálily dvě odlišné ústavní a politické tradice: Kantův univerzalistický republikanismus, podle kterého se nejprve racionálně zkonstruuje obecný politický model, na jehož základě teprve vznikne svobodná a demokratická společnost, a praktická filosofie Davida Huma, která chápe každý ústavní model jako výsledek reálného politického života a existujících mravů. Každá budoucí evropská ústavnost musí být založena jako zvláštní síť, v níž se budou obě tyto tradice vzájemně doplňovat.⁹

4. Bůh a ústava?

Problematikou místa náboženství v našem životě, právu a politice jsme se nedávno zabývali nejen v Čechách v souvislosti se zákonem o církvích a smlouvou se Svatým stolicí, ale i v Evropě při debatě evropského Konventu o obsahu evropské ústavy. Má být v evropské ústavě zmínka o Bohu a jak přesně má být definován?

Státy se udržují těmi myšlenkami, které stály u jejich zrodu. Zatím to vypadá tak, že pokud by Evropská unie byla státem, pak její hlavní ideou by byl ekonomický růst a prosperita, pro ty uvědomělejší trvale udržitelný růst.

Co přineslo křesťansko-židovské náboženství Evropě? Negativ jsme si dobře vědomi – náboženské války, pálení některých knih, odsuzování čarodějnic. Pozitiva určitě oceňujeme v oblasti umění a kultury – chrámy, obrazy, knihy, hudbu inspirované Bohem a náboženstvím považujeme za kulturní dědictví Evropy.

⁷In: HOLLÄNDER, Pavel., *Základy všeobecné státovědy*, Všeherd, Praha 1995, s. 9.

⁸In: IWASHITA, Daniela, ŠULC, František, *Náš kříž s křížem*, Lidové noviny, příloha Orientace, sobota 16.9.2006, s. II.

⁹PŘIBÁŇ, Jiří, *Disidenti práva*, SLON, Praha 2001, s. 176.

Křesťanská náboženství v oblasti lidských práv individualizuje člověka, zdůrazňuje soucit s utrpením, altruismus. Do úvah věřícího přináší sebereflexi jeho činů a myšlenek a nadhled nad potížemi i radostmi života, pomáhá mu v nejtěžších chvílích jeho života.

O významu pevného normativního systému pro vývoj společnosti jsem se zmiňovala již dříve.

Podle Adama Smithe náboženství posiluje přirozený smysl pro povinnost ... lidé věřili, že bohové odmění lidskost a milosrdenství a oplatí věrolomnost a bezpráví.¹⁰

„Příroda nás učí doufat a náboženství nás ... opravňuje očekávat, že bezpráví bude potrestáno dokonce i v příštím životě ... V každém náboženství .. existoval tartar stejně jako elysium – místo určené pro potrestání hříšníků, stejně jako místo určené pro odměnu spravedlivých.“¹¹

Snahu kodifikovat ústavu Evropy bez zmínky o křesťanství asi nejpřesněji vystihl spisovatel Ludvík Vaculík v jedné ze senátních debat o Evropské ústavě:

„Evropa a křesťanství, to se nedá dát od sebe oddělit. Křesťanství utvořilo Evropu, křesťanství humanizovalo člověka. A Evropa se přiznává ke své dobré vůli a úmyslům humanizovat svět, a tím vlastně na zapřenou bude realizovat křesťanství? To se mi nezdá.“¹²

I církve by však měly provést náležitou sebereflexi a uvědomit si, že si důstojnou roli křesťanství v evropském myšlení současnosti musí zasloužit. Štampach upozornil na toto:

„Společně katolíci římstí i nezávislí, katolíci i nekatolíci, křesťané i nekřesťané, věřící i jinak věřící a prý nevěřící vstoupíme do dalšího tisíciletí ve vzájemném respektu a s ochotou spolupracovat, pokud budou všichni zúčastnění harmonicky spojovat slova a činy a pokud budou jednat opravdu transparentně. Jinak bychom si na sebereflexi a na dialog jen hráli. Rolí duchovní, mravní a kulturní autority nikdo nemá navždy.“¹³

Křesťanské církve na své pozici morálního arbitra rovněž musí pracovat, aby jím nakonec nezbyla jen majetková a sexuální agenda v době, kdy severoatlantická civilizace vyzdvihuje neomezený Růst, uzavření ve svém bezpečném sobectví, děti v třetím světě umírají hladu a nemocemi, příroda přestává existovat.

¹⁰SMITH, Adam, *Teorie mravních citů*, Liberální institut, Praha 2005, s.166, 172.

¹¹SMITH, Adam, *Teorie mravních citů*, Liberální institut, Praha 2005, s.99.

¹²Ludvík Vaculík v debatě Senátu ČR na téma Veřejné slyšení Výboru pro evropskou integraci na téma „Evropa jako hodnotové společenství“ 4. června 2003, <http://www.senat.cz/cgi-bin/sqw/1250.cgi/new/sqw/orig.sqw?K=KONPRIS&CID=109> .

¹³ŠTAMPACH, I.O., *Dům ze skla ?*, Týden 29/2000, s. 80.

Resumé

Úvaha vychází z komentáře jedné z vět nálezů Ústavního soudu ČR ve věci církevního zákona: „Česká republika je založena na principu laického státu.“ Autorka upozorňuje na to, že ateismus není absencí ideologií, ale je jedním z ideologických pohledů na svět, který je pravděpodobně v České republice většinový. Základní legitimizační strategií moderní společnosti je reflexe plurality politického společenství, která nemá stanovit vítěze a poražené v rámci politické diskuse, nýbrž naopak posilovat a vést k rozpoznávání mnohosti hlasů. Opomenutí křesťanských tradic v evropském myšlení je popřením pluralitní otevřené debaty.

Abstract

The Ideological Neutrality of the State and the Position of Churches in the Czech Republic

The starting point for the reflection is a commentary on one of the findings of the Constitutional Court of the Czech Republic regarding the Law on Churches and Religious Societies “The Czech Republic is based on the principle of a lay state.” The author points out that atheism does not equal an absence of ideology but is itself one of possible ideological views of the world, a view that probably represents a majority view in the Czech Republic today. A reflection of a political society’s plurality is the basic legitimization strategy of a modern society; this strategy is not designed to determine winners and losers of a political debate but should strengthen and lead to recognition of plurality of voices. The omission of the Christian traditions in European thinking represents a denial of the plural open debate.

Zusammenfassung

Die ideologische Neutralität des Staates und die Stellung der Kirchen in der Tschechischen Republik

In ihrer Überlegung geht die Autorin vom Kommentar eines Satzes des Erkenntnisses des tschechischen Verfassungsgerichts in der Rechtssache betreffend das neue Gesetz über die Stellung der Kirchen aus, dass zu den Grundlagen der Tschechischen Republik der Grundsatz des laizistischen Staates gehöre. Nach der Meinung der Verfasserin stellt der in der Tschechischen Republik überwiegende Atheismus eine Weltanschauung dar und kann nicht als bloße Abwesenheit der Ideologie betrachtet werden. Eine die moderne Gesellschaft gerechtfertigende Strategie beruht auf der Berücksichtigung der Pluralität

des politischen Gemeinwesens, die im Rahmen der politischen Diskussion keine Sieger und Besiegten feststellt, sondern die Vielfältigkeit der Stimmen fördert und zu deren Erkennung beitragen soll. Die Vermeidung der christlichen Traditionen im europäischen Denken verneint eine offene, demokratische Debatte.

Riassunto

La neutralità ideologica dello Stato e la posizione delle chiese nella Repubblica Ceca

„La Repubblica Ceca è fondata sui principi di uno Stato laico.“ – una frase proclamata dalla Corte Costituzionale della Rep. Ceca in una sua decisione è divenuta il punto di partenza per questa riflessione nella quale l'autrice fa notare che l'ateismo non significa un'assenza d'ideologie però solamente uno dei punti di vista ideologici al mondo, sebbene quello di maggioranza nella Rep. Ceca. Una strategia fondamentale della società moderna consiste in una riflessione di pluralità della comunità politica, non tendente al determinare i vincitori o i vinti in una polemica politica ma al contrario confortante e conducente al distinguere una moltitudine d'opinioni. Omettere le tradizioni cristiane nel pensiero europeo vuol dire sconfessare il dibattito aperto pluralistico.

O autorovi

JUDr. Kateřina Šimáčková je advokátka a vyučující na právnické fakultě v Brně v kurzech ústavního práva, politologie, státovědy a mediálního práva. V advokacii se zabývá zejména ústavními žalobami, tedy návrhy na zrušení zákonů a ústavními stížnostmi, a některými oblastmi správního, finančního a soukromého práva. Publikuje o některých tématech z oblasti politologie, ústavního práva, lidských práv. Problematikou vztahu církve a státu se zabývala zejména v souvislosti s návrhy na zrušení částí zákona o církvích pro jejich protiústavnost a rozhodnutí ministra kultury o zrušení Náboženské matice, dále ve věci evidence církevních právnických osob.

JUDr. Kateřina Šimáčková is an attorney and lecturer at the Law School of Masaryk University in Brno. She lectures on constitutional law, political science and media law. In her legal practice she deals primarily with constitutional issues such as proposals for the abolishment of laws and constitutional complaints, and with selected parts of administrative, financial and private laws.

She has published on various topics in the fields of political science, constitutional law and human rights. She has worked on issues of church-state relations mainly in connection with proposals to abolish parts of the Law on Churches and Religious Societies because of their unconstitutionality and the decision of the Minister of Culture to abolish Religious „Matices;“ she has also worked on the issue of documentation of church legal persons.

JUDr. Kateřina Šimáčková ist Rechtsanwältin und unterrichtet an der Juristischen Fakultät in Brünn Verfassungsrecht, Politologie, Staatslehre und Medienrecht. Sie befasst sich als Anwältin vor allen Dingen mit verfassungsrechtlichen Klageschriften, d.h. mit den Verfassungsbeschwerden und den Anträgen im Rahmen der Normenkontrolle, mit einigen Bereichen des Verwaltungs-, Finanz- und Privatrechts. Ihre Veröffentlichungen betreffen politologische, verfassungsrechtliche und menschenrechtliche Themen. Mit dem Thema der Staat-Kirche Beziehung wurde sie im Zusammenhang mit dem Antrag auf die Aufhebung einiger Bestimmungen des neuen Gesetzes über die Stellung der Kirchen, mit der Entscheidung des Kulturministers über die Auflösung des Religionsfonds (Náboženská matice) und mit der Eintragung der kirchlichen juristischen Personen in die Evidenz konfrontiert.

JUDr. Kateřina Šimáčková é avvocatessa ed insegnante di corsi di diritto costituzionale, politologia, scienze sullo Stato e diritto dei media alla facoltà di giurisprudenza a Brno. Nella sua prassi d'avvocato si occupa soprattutto di ricorsi costituzionali, cioè di ricorsi per l'annullamento delle leggi e di querele costituzionali, e di alcuni brani del diritto amministrativo, finanziario e privato. Pubblica su argomenti riguardanti la politologia, il diritto costituzionale, i diritti dell'uomo. Del rapporto fra la Chiesa e lo Stato si é occupata in legame ai ricorsi per l'annullamento di alcune parti della legge sulle chiese per la loro illegittimità, alla decisione del ministro di cultura sulla cancellazione della Fondazione Religiosa ed al caso dell'evidenza di persone giuridiche ecclesiastiche.

Kauza katedrála

Antonín Ignác Hrdina

Neboť proto soudce nezasedá, aby zapomínal pro přízeň na právo, nýbrž aby právo nalézal. Vždyť také přísahal, nikoli že bude jednat tak, aby se zavděčil tomu nebo onomu, nýbrž že bude soudit podle zákonů.

(Platon, Obrana Sókratova)

ÚVODEM

Následující článek chce čtenářům přiblížit případ, který do nejnovějších českých právních dějin vstoupil pod označením „kauza katedrála“. Jde o soudní spor o určení vlastnictví ke katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha na Pražském Hradě.

V článku nebudu reagovat na populistické výkřiky typu: „Otec vlasti postavil katedrálu pro všechny český lid – co by tedy církev zase chtěla?!“ Taková rétorika celý případ (snad záměrně) spíše zatemňuje. A tento případ už sám o sobě není zcela transparentní možná ani pro širokou právníckou veřejnost. Není tuctovou kauzou, ale také není nečitelný. Jen je třeba mít k jeho posouzení (jako ostatně i v jiných případech) dostatek informací. A k tomu chce tento článek v maximální možné stručnosti přispět. Aby tak ovšem mohl učinit, musí se vrátit o mnoho staletí nazpět – až do raného středověku, kdy ještě nestály ani skromné základy pozdějšího monumentálního pražského dómu, kdy se ale pozvolna formulovala právní úprava, která je i pro dnešní posouzení případu relevantní.

Aby toto pojednání nebylo enormně dlouhé a nestalo se zbytečně nepřehledným, dopustím se záměrného zjednodušení, když nadále budu mluvit zásadně jen o svatovítské katedrále. Ve skutečnosti byly předmětem sporu i domy ve Vikářské ulici (včetně domu, v němž po léta nabízela své služby známá restaurace Vikárka) a věž Mihulka, jakož i další hradčanský kostel Všech svatých (rovněž donedávna právnícká osoba spravovaná Kolegiátní kapitulou u Všech svatých). Také se nezabývám předcházejícím řízením, v němž se řešily otázky aktivní i pasivní legitimace účastníků. Na meritu věci to nic nemění. Z téhož důvodu

jsem upustil od zařazení poznámkového aparátu; nebylo by však problémem všechna tvrzení v článku obsažená doložit.

DO ROKU 1954

Když např. zbožný francký šlechtic postavil na svém pozemku kostel, stal se automaticky jeho vlastníkem. Mluvílo se o tzv. „vlastnických“ kostelech. To nebylo cizí nejen germánskému právu, nýbrž ani právu římskému s jeho zásadou *superficies solo cedit*. Věc měla ale svůj mimoprávní háček: vlastnil-li takto onen velmož budovu kostela, plynuly mu z ní – jakožto *fructus* – i výnosy (zejm. ve formě dávek věřících), a ty nebyvaly zanedbatelné. Jak s těmito výnosy naložil, bylo čistě jeho věcí: jak pečlivě či nedbale se staral o údržbu kostela nebo jak slušně či bíděně platil duchovního (plebána), kterého si k tomuto kostelu opatřil. Toho ostatně považoval obvykle spíše za gramotného čeledína než za služebníka církve – vždyť mu poskytoval obživu. Nebylo divu, že za takové situace se o nějaké církevní disciplíně ve smyslu koncilních či synodálních nálezů sotva dalo mluvit a biskup příslušné diecéze neměl na dění v takovémto „vlastnickém“ kostele prakticky žádný vliv; vždyť vše se odehrávalo na pozemkovém majetku světské vrchnosti.

Se silicím postavením církve obecně a papežství zvláště nebyl takový stav trvale udržitelný. Zejm. tzv. clunyjské reformní hnutí, vzešlé koncem 9. století z burgundského kláštera Cluny, plédovalo za vymanění církve z područí světské moci. Tento tlak podstatně zesílil v období tzv. gregoriánské reformy (označení podle papeže Řehoře VII., 1073–1085), kdy boj o investituru církevních hodnostářů spěl ke kompromisu sjednanému prvním historickým konkordátem ve Wormsu roku 1122. Ale nešlo jen o ustanovování vysokých prelátů (biskupů a opatů); šlo i o záležitost ustanovování duchovních „v terénu“, tedy zejména farářů. A proto církev vyvíjela tlak na světské šlechtice, aby se vzdali svého vlastnického práva ke kostelům (a s ním souvisejícího svévolného ustanovování kleriků do duchovní správy) a spokojili se s tzv. právem *patronátním*, do něž patřilo (a dodnes patří) i právo prezentační (tj. právo diecéznímu biskupovi závazně navrhnout duchovního do funkce při určitém kostelu). Elegantně byla vyřešena otázka vlastnických poměrů u kostelů, kde se takto vlastnického práva světská vrchnost zřekla: toto vlastnické právo tehdy ve většině případů nepřešlo na církve, resp. na nějakou církevní právnickou osobu (vždyť by se dalo mluvit o vynuceném darování). Budova kostela (*fabrica ecclesiae*, záduší) se právně osamostatnila, řečeno současným právním jazykem: získala právní subjektivitu.

Stejně tak se tomu stalo s majetkem (*beneficium*, obročí), který byl přičleněn k takovému kostelu a sloužil k obživě tamního duchovního. Šlo tedy vlastně o vytvoření dvou právně samostatných souborů majetku (právnických osob s majetkovým substrátem) – tedy nadací *sui generis*, známých ovšem už z postklasického období římského práva. Církevní vrchnost (při zachování patronátních práv vrchnosti světské) majetek těchto právnických osob pouze spravovala.

Přirozeně nešlo o jednorázovou reformní akci, nýbrž o proces, který trval celá staletí. Nicméně tato idea se nakonec prosadila a také všechny nově stavěné kostely už byly právně koncipovány jakožto právní osoby. Včetně naší katedrály. Na poněkud žižkovsky znějící otázku „čí je katedrála?“ bylo tedy možno po pravdě odpovědět, že sebe samé. A tak tomu bylo až do roku 1954; v evidenci nemovitostí byla do té doby zapsána jako „Katolický metropolitní kostel sv. Víta“.

VYVLASTNĚNÍ V PADESÁTÝCH LETECH

Církve obecně a římskokatolická církev zvláště jsou komunistickou doktrínou považovány za jednoho z nejnebezpečnějších třídních nepřátel, jimž je třeba – jakožto relikvím předcházejících společensko-ekonomických formací – vypovědět nesmiřitelný boj. Tento program vzal za svůj i tehdejší československý komunistický režim po únorovém převratu v roce 1948. Jedním z instrumentů likvidace katolické církve bylo i zbavení této církve její ekonomické základny. Dálo se tak rozličnými způsoby: *per fas* (např. zákonem o nové pozemkové reformě z roku 1948) *et nefas* (např. uloupením movitého i nemovitého majetku zlikvidovaným řeholním společenstvem, počínaje rokem 1950). Katedrála sv. Víta však měla svůj specifický osud. Byla (jako vždy bez náhrady) vyvlastněna stručným vládním nařízením nenápadného názvu: „o chráněné oblasti Pražského hradu“ z roku 1954, resp. rozhodnutím odboru pro výstavbu tehdejšího Ústředního národního výboru hl. m. Prahy z února 1956, které se ovšem o toto vládní nařízení opíralo. V § 1 vládního nařízení se uvádí: „Pražský hrad, sídlo presidenta republiky Československé a významná historická památka, náleží všemu československému lidu. K zabezpečení jeho řádné správy a ochrany se vytváří chráněná oblast Pražského hradu“, přičemž (podle § 3 téhož právního předpisu) vymezení hranic této oblasti bylo věcí Ústředního národního výboru hl. m. Prahy v dohodě s Kanceláří prezidenta republiky. Celkem pochopitelně do této oblasti „spadla“ i katedrála sv. Víta. Na základě zmíněného rozhodnutí povolil soud zápis vlastnictví čs. státu do pozemkových knih, který však tehdy neměl konstitutivní význam.

Jenže předmětné vládní nařízení trpělo materiálními i formálními vadami:

Jednak bylo vydáno na základě výslovného zmocnění uvedeného v zákoně o státním plánu rozvoje národního hospodářství na rok 1954, avšak obsahově s tímto zákonem nijak nesouviselo. Proti tomu lze ovšem namítnout, že s ohledem na princip presumpce platnosti právních norem tato nezákonnost sama o sobě nepůsobí neplatnost právního předpisu.

Dále jde o samo označení zamýšleného nového subjektu vlastnického práva. „Všechn československý lid“ jím ovšem nemohl být, postrádá právní subjektivitu. Mohl jím být československý stát jakožto korporace tento „všechn lid“ ztělesňující, o tom však ve vládním nařízení není řeči.

Konečně z vládního nařízení nelze vyčíst, že by jím mělo k přechodu vlastnického práva (mimo jiné dosavadní vlastníci ani nebyl v textu zmíněn). Zejména z toho vycházel soud první instance, jak bude dále uvedeno.

SPOR PŘED SOUDEM PRVNÍ INSTANCE

Polistopadový režim hodlal napravit i některé majetkové křivdy spáchané předchozím režimem komunistickým, a to zejména na fyzických osobách. Z právnických osob byly vedle veřejnoprávních korporací (tj. měst a obcí) odškodněny jen vybrané právnické osoby. Pokud jde o církev, nepatrnou část svého nemovitého majetku získaly zpět restitučním zákonem z roku 1990 (novelizovaným v roce 1991) jen řeholní společnosti a Arcibiskupství olomoucké; všechny ostatní církevní právnické osoby (diecéze, kapituly, farnosti apod.) nedostaly nic. Posledním seriózním pokusem o alespoň částečnou nápravu hmotných křivd spáchaných minulým režimem na církvi byl poslanecký návrh zákona o majetkové restituci a rehabilitaci církví a náboženských společností z roku 1992, který ovšem tehdejší Českou národní radou neprošel.

Pod tímto dojmem se některé církevní subjekty rozhodly domáhat se majetku jím protiprávně odňatého soudní cestou, a to podle obecných (= nikoli speciálních, tj. restitučních) právních předpisů, tedy podáváním občanskoprávních žalob na určení vlastnického práva. Jednou z takových žalob bylo i podání ze dne 30. 12. 1992, kde jako žalobci vystupovali Náboženská matice, Metropolitní kapitula u sv. Víta, Pražská proboštská benefice Metropolitního dómu a Kolegiátní kapitula u Všech svatých; později přistoupily i další dva subjekty, a sice Katolický kostel Všech svatých a Katolický metropolitní kostel sv. Víta. Žalovanými byli jednak Československý stát – Kancelář prezidenta republiky, jednak Správa Pražského Hradu.

V průběhu vlekoucího se soudního řízení došlo k několika změnám na straně aktivně i pasivně legitimovaných, mimo jiné proto, že v roce 2001 arcibiskup pražský sloučil tzv. historické církevní právnické osoby s „živými“ korporacemi, mezi jiným také Katolický metropolitní kostel u sv. Víta s Metropolitní kapitulou u sv. Víta, která se stala právním nástupcem prvně jmenované právnické osoby. V době vynesení prvoinstančního rozsudku tak proti sobě stály: na straně žalobce Metropolitní kapitula u sv. Víta (a Kolegiátní kapitula u Všech svatých, pokud šlo o kolegiátní kostel Všech svatých), na straně žalované Česká republika – Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.

Obvodní soud pro Prahu 1 svým rozsudkem ze dne 25. 10. 2005 žalobě v plném rozsahu vyhověl a jako vlastníka předmětných nemovitostí určil navrhovatele. Na tomto místě bude nejlépe citovat přímo z odůvodnění prvoinstančního rozsudku:

„Přestože zpravodajové hovoří o nutnosti převést veškeré objekty na Hradě, čímž mínili i církevní objekty, do státního socialistického vlastnictví, pak samotné vládní nařízení neobsahuje žádné ustanovení, kterým by se nemovitosti v žalobě uvedené do státního socialistického vlastnictví převáděly. Rozhodující je text samotného vládního nařízení, nikoli důvodová zpráva. Zákonodárce měl možnost právním předpisem jednoznačně rozhodnout o znárodnění 11 objektů na Pražském hradě, které dle důvodové zprávy stát dosud nevlastnil, a vtělit tak do vládního nařízení záměr uvedený v důvodové zprávě. Od roku 1945 do roku 1954 byla vydána řada zákonů o znárodnění či zestátnění a byly ustáleny i právní termíny a úprava procesu přechodu znárodněvaného majetku na stát. Nebylo tudíž legislativním problémem vydat normu, kterou by k znárodnění uvedených objektů došlo. Zákonodárce však tak neučinil, ač tak učinit mohl.“

„...Nastala situace, kdy soud rozhodl o povolení zápisu vlastnického práva k nemovitostem do pozemkových knih, ačkoliv k provedení takového zápisu nebylo žádného hmotně právního podkladu. (...) Jestliže však vlastnické právo k sporným nemovitostem na stát z hlediska hmotně právního nepřešlo, pak samo rozhodnutí soudu o povolení vkladu zápisu vlastnického práva státu ani samotný zápis vlastnického práva státu v pozemkových knihách z roku 1956 vlastnické právo státu založit nemohlo.“

„Soud se zabýval i otázkou, zda stát mohl nabýt vlastnického práva k sporným nemovitostem vydržením. (...) Citované vládní nař. č. 5/1954 Sb. se natolik vymykalo všem předpisům, jimiž před tím ke znárodnění došlo, že stát nemohl být v dobré víře o nabytí svého vlastnického práva tímto vládním nařízením. Ani okolnost, že se jednotlivé církevní instituce postupu státu nebránily, nemůže

doložit dobrou víru státu. Po roce 1948 došlo k tvrdému postupu státu proti řadě představitelů církevních orgánů, k jejich dlouhodobé internaci, k soudním procesům končícím odsouzením církevních představitelů k mnohaletým trestům odnětí svobody. Toto jsou okolnosti obecně známé. Nelze se proto divit tomu, že v pozdějších letech se představitelé církevních orgánů nestavěli přímo na odpor rozhodnutím orgánů státní moci.“

„Pokud jde o chrám sv. Víta (katedrálu), soud nezpochybňuje, že Hradčany, jejichž dominantou je katedrála, jsou symbolem státu. (...) Všechny tyto okolnosti však nejsou těmi skutečnostmi, které určují vznik, změnu nebo zánik vlastnického práva k nemovitostem.“

PRAVOMOCNĚ SKONČENO

Odpůrce, tj. Česká republika – Kancelář prezidenta republiky, jejímž jménem jednal Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, se podáním ze dne 13.12. 2005 proti prvoinstančnímu rozsudku odvolal „z důvodu naprosto nesprávného právního posouzení věci“. Popíraje i svou pasivní legitimaci (!), odpůrce vytýkal prvoinstančnímu rozhodnutí především zpochybnění kontinuity právního řádu ve formě neuznání platné právní normy a pravomocného rozhodnutí soudu o zápisu vlastnického práva státu do pozemkových knih. „Příslušný knihovní soud provedl výklad vládního nařízení, ...došel k závěru, že na základě této právní normy je návrh na zápis přechodu vlastnictví po formální oprávněný a zápis povolil... A nic na tom nezmění osobní posuzování dotčených subjektů tím, že se cítily být diskriminovány, zavražďovány apod. v minulé době, a tudíž až do roku 1992, tj. celých 38 let neměli žalobci naléhavý právní zájem na určení vlastnictví k předmětným nemovitostem.“ To ovšem od odpůrce nebylo lege artis. Zmíněné subjekty se nejen *cítily* diskriminovány a zavražďovány, jejich představitelé také skutečně persekvovali *byli*, a někteří z nich (právě kanovníci pražské metropolitní kapituly) zemřeli buď přímo v komunistických věznicích nebo na následky dlouholetého věznění (ThDr. Josef Čihák, PhDr. Jaroslav Kulač, Otakar Švec). Je cynismem vyčítat představitelům církve, že se nedomáhali jejího vlastnického práva po 36 let komunistického režimu (v letech 1954–1989), a je smutné, že dnes takto argumentuje úřad přímo zastupující stát. Proč se církev nedomáhala svého vlastnického práva ke katedrále ve zbývajících dvou letech (1990–1991), bylo vyloženo výše. Bylo favorizováno smírné řešení a žaloba byla až *ultima ratio*.

Odvolání konečně viní prvoinstanční rozsudek z opomenutí právního názoru pléna Ústavního soudu zn. Pl. ÚS 5/1998. Jenže soud prvního stupně tento (velmi

mírně řečeno krajně problematický) názor neopomenul – jen se s jeho názorem nezotožnil: „Soud se v řízení zabýval i obranou žalovaného, že ve věci církevního majetku bylo již judikováno, že restituční předpisy slouží k nápravě minulých křivd pouze tam, kde byl vydán příslušný restituční předpis, a nelze tedy křivdy odstraňovat jinou cestou. Zároveň však nebyl vydán žádný právní předpis, který by ve věci církevního majetku zakazoval příslušné církevní právnické osobě podat žalobu na určení svého vlastnického práva k nemovitosti v případě, že vlastnické právo církevní právnické osoby trvá a v katastru nemovitostí je jako vlastník zapsán jiný subjekt.“ Ale k této věci se ještě vrátím.

Městský soud v Praze jakožto odvolací soud rozhodl o opravném prostředku odpůrce rozsudkem ze dne 16. 6. 2006 a rozsudek prvoinstančního soudu ve věci samé v plném rozsahu potvrdil.

Rozsudek soudu první instance tedy nabyl právní moci. Právní moc je jedním z významných instrumentů právní jistoty občanů. Dává stranám řízení záruku, že rozsudek se stává relativně nezměnitelným a k jeho eventuální změně může dojít jen za mimořádných okolností (a to také jen na základě podání mimořádného opravného prostředku) v případech, kdy by byl ohrožen minimálně stejně důležitý princip – princip spravedlnosti. Právní moc zakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté (*res iudicata*) a tím i jistotu, že si to soudce nerozmyslí a za dva měsíce nerozhodne jinak, nebo že jiný soud si v téže věci „dá říct“. V českém dvouinstančním občanskoprávním řízení nabude takový rozsudek právní moci mj. poté, co o meritu věci rozhodl odvolací soud (tedy soud druhé a konečné instance). To se v tomto případě stalo a věc by tedy měla být vyřízena. Navrhovatel byl uznán ex tunc jako vlastník žalovaných nemovitostí a dosavadní (kvazi)vlastník se stal uživatelem bez právního titulu. Jenže...

JENŽE...

Jenže české (teoreticky) dvouinstanční občanskoprávní řízení se (prakticky) stalo řízením trojinstančním. Dovolání je sice stále formálně mimořádným opravným prostředkem, protože směřuje proti pravomocnému rozhodnutí, nicméně jeho bezbřehé připouštění z něj činí opravný prostředek běžný. Také odpůrce v kauze katedrála se v televizi bezprostředně po vynesení druhoinstančního rozhodnutí vyjádřil, že proti němu podá dovolání.

Nejsem procesualista a nehodlám se pouštět do rozboru stávající právní úpravy a praxe. Ale odpověď na otázku, proč zásadně každé pravomocné rozhodnutí může být napadeno opravným prostředkem, o kterém rozhoduje Nejvyšší soud,

se vncuje i laikovi. Existují totiž kauzy, které nepředstavují jen právní spor, nýbrž také určité politikum. A takovou kauzou je nepochybně spor o katedrálu, a takovými kauzami obecně jsou spory, v nichž se okradená církev (popř. její „feudální spojenci“) dožadují svého práva. A v takových kauzách argumenty odpůrce (v tomto případě státu) spočívají zpravidla také v hlasitém a bohatě medializovaném pokřiku, co že bude s ubohým českým lidem, jestliže navrhovatel uspěje? Jak obrovský majetek by tím navrhovatel získal?! apod.

Takové argumenty však před soudnou stolicí neobstojí. Tam platí jediné: je vlastníkem – není vlastníkem. Jistěže takové rozhodnutí, které připraví ubohý český lid o nezanedbatelný majetek a přizná ho církvi nebo jejím šlechtickým komplicům, vyžaduje od soudců značnou dávku občanské statečnosti. Ale oni ji zpravidla mají, i když za ni pykají v následně rozpoutané mediální kampani.

Je ovšem evidentní, že taková rozhodnutí nemohou být politické reprezentaci státu po chuti – vždyť právě stát je v takových kauzách odpůrcem, tedy tím, kdo odporuje navrhovateli. Opak by byl nesmyslem. Co s tím? U odvolacích (a tím méně u prvoinstančních) soudů, jak se ukázalo, nebylo lze docílit konformity rozhodování těchto soudů s očekáváním exekutivy. Řešením by bylo umožnit koncentrování takových případů před jediný soud (a třeba před jediný jeho senát), kde už by této konformity bylo lze nějak dosáhnout. A jediným takovým možným soudem je Nejvyšší soud ČR. Cestu k tomu otevírá právě institut dovolání.

V kauzách církevního majetku tomu bylo takto: když katolická církev u nás dospěla k přesvědčení, že žádná z českých polistopadových vlád (snad s výjimkou Tošovského úřednické vlády) není ve skutečnosti ochotna vydat ve prospěch církvi nárokový restituční zákon a že prohlášení o vyřešení otázky církevního majetku je jen pravidelnou předvolební rétorikou, začala se o svůj majetek ucházet soudní cestou. A zpočátku bývala zpravidla úspěšná, protože žalovaný majetek jí byl skutečně většinou odebrán v rozporu i s tehdy platným (socialistickým) právem. Takovým výsledkům nešlo zabránit – soudci prostě soudili podle zákonů. Proto v polovině devadesátých let dospěl jeden ze senátů Nejvyššího soudu – odvolává se na vztah obecného a zvláštního – s kuriózním právním názorem, že totiž církev se po vydání zákona č. 298/1990 Sb. (ve znění zákona č. 338/1991 Sb.), jímž byly řeholním společnostem vráceny některé nemovitosti, nemohou podle *obecných* právních předpisů (tedy cestou občanskoprávních žalob) domáhat jiného majetku, který jim byl v minulosti protiprávně odňat, a jsou nuceny čekat na vydání *zvláštního* (tj. restitučního zákona); a takový doposud nebyl vydán. To ovšem staví církev do horší pozice než za komunistického režimu, kdy se mohly svého majetku soudní cestou

domáhat alespoň teoreticky. Judikatura tehdy ještě nebyla sjednocena – jiné senáty Nejvyššího soudu na tento judikát nebraly zřetel; to se však postupem doby změnilo, zejména když dovolání ve věcech církevního majetku začal vyřizovat výlučně tento senát, který pravidelně – s tímto odůvodněním – zrušoval rozsudky soudů nižších instancí, které vyhověly žalobám církevních institucí, aniž by se zabýval meritem věci. Také ostatní soudy (a nelze se jim příliš divit) se většinou přestávaly zabývat věcí samou a žaloby hned na počátku řízení zamítaly s odvoláním na tento judikát.

Jakkoli byl tento právní názor, který se již předtím objevil dokonce i v jednom usnesení soudce-zpravodaje Ústavního soudu, po teoretické stránce důkladně rozmetán v odborném právnickém tisku, přesto ho v nejnovější době „posvětilo“ plénum Ústavního soudu (ovšem při třech separátních votech!) svým sdělením č. 13/2006 ze dne 1. 11. 2005 a vylepšilo ho o argument, že z následné (??) „omisivně projevené vůle zákonodárce“ nevydat ve prospěch církví restituční předpis vyplývá, že církev se svého majetku nemůže domáhat tak, jak to jinak mohou všechny ostatní fyzické i právnické osoby – tedy vůbec.

Přirozeně respektuji, že každý soud je nejen oprávněn, nýbrž i povinen učinit si o rozsuzovaném případě (či případech) svůj právní názor. Je však na pováženu, jestliže tento názor tak očividně vybočuje z hranic formální logiky, jako je tomu v tomto případě. Není divu, že člověka napadne cosi o upírání práva na spravedlivý proces, popř. o rozhodování na základě politické objednávky. Ústavní soud, který má ústavní roli pouze *negativního* zákonodárce, tak *via facti* vytvořil novou, a to prohibitivní právní normu, upírající církvím jedno z ústavních práv.

ZÁVĚREM

Závěrem je třeba konstatovat, že nelze činit žádný závěr, dokud nebude známo, jak o dovolání odpůrce rozhodne Nejvyšší soud. A tak místo toho alespoň stručnou úvahu nad postavením soudců v našem současném státu.

Sotva lze pochybovat o tom, že totalitní komunistický režim se negativně podepsal prakticky na všech profesích z oblasti společenských věd, profesi právnickou nevyjímaje. A z této právnické profese snad nejvíce na soudcích, kteří byli nezávislí skutečně jen podle litery zákona.

Tím vůbec nechci říct, že by soudci (až na výjimky, které se vyskytují v každé profesi) tehdy odváděli špatnou práci. Naopak, z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že i za husákovské normalizace (předchozí a jistě podstatně horší období tzv. padesátých let jsem nezažil) bylo běžně možno dovolat se u soudu

spravedlnosti – a možná levněji a rychleji než dnes. Ale zásadně jen v případech, kdy neexistoval zájem státních či stranických orgánů a jejich exponentů na rozhodnutí. Tam, kde takový zájem existoval, šlo právo zpravidla stranou a ze soudce (chtěl-li nadále soudcem zůstat) se stal instrument prosazování vůle státních a stranických orgánů. Soudce byl v těchto případech degradován na administrativně podřízeného úředníka v taláru.

To se po listopadových událostech zásadně změnilo, a je třeba tuto změnu s vděčností uvítat. Absurdní už je dnes pouhá představa, že by soudce rozhodoval v souladu s telefonickým či ústním pokynem ze stranického sekretariátu, jak tomu bývalo dříve. Nicméně zcela vyhráno dosud není. Zájem představitelů státních orgánů, především pochopitelně exekutivních, na některých rozhodnutích soudu existuje nadále; jinak to ani není možné. A bylo by zázrakem, který hic et nunc nelze očekávat, kdyby se tito představitelé nesnažili na rozhodnutí soudce v takových případech vykonávat vliv. Ovšem: lobovat u poslanců závislých na přízni svých voličů je zcela běžný a obecně tolerovaný politický nešvar. Avšak „lobovat“ takto u nezávislých soudců je nemravnost, ať se to vezme z kterékoli strany. A je třeba, aby soudce byl nejen osobností, která tomuto „lobbyingu“ či dokonce tlaku odolá (aby byl takovým Dworkinovým „soudcem Herkulem“), ale vůči níž si nikdo něco takového ani nedovolí. A dosažení takového stavu bude během na dlouhou trať, na kterou by měla nastoupit celá řada subjektů, nejen (třebaže asi na prvním místě) soudci sami.

Svůj nezanedbatelný vliv by zde mohla a měla sehrát profesní organizace – soudcovská komora. To by ovšem nesměla za každou cenu krýt nebo alespoň bagatelizovat evidentní etické, disciplinární a někdy i trestněprávní pochybení svých členů. Exekutiva by měla dbát nejen o důstojné honorování soudců (zde se u nás asi pokročilo nejdále), ale i o umožnění důstojného výkonu jejich funkce. Také prezident republiky by mohl prestiž soudců zvýšit; pokud takový úmysl má, realizuje ho poněkud problematickým způsobem. A vůbec všichni, a jistě především ti, kteří mají ve svých rukou moc, by *ve vlastním dlouhodobém zájmu* měli usilovat o to, aby se povolání soudce vrátila ta prestiž, která mu z povahy věci náleží, kterou snad u nás soudci měli za první republiky a kterou dnes nepochybně mají v etablovaných západních demokraciích. Aby si soudci mohli dovolit být skutečně nezávislími – s výjimkou závislosti na zákonu aplikovaném podle vlastního svědomí a erudice – a aby společnost odshora dolů tuto nezávislost bezvýhradně respektovala – padni komu padni. Vulgárně řečeno: když si někdo dovolí pokusit se uplatit policistu, aby ho ani nenapadlo zkusit něco takového na soudce, protože tomu to „nestojí za to“.

Úroveň justice bývá považována za barometr právní kultury toho kterého státu. Zcela právem. Fungují-li všechny ostatní orgány státní moci a správy všelijak: jsou-li poslanci „imunní“ vůči starostem obyčejných lidí, jsou-li úředníci občas úplatní či aspoň straničtí, jsou-li policisté občas méně chápaví atd. atd., vždycky má občan (mít) možnost obrátit se na nestranného soudce. Nedočká-li se však spravedlnosti ani od něj, může to podlomit jeho důvěru ve stát, resp. v *právnost* státu, v němž žije a který mu tuto spravedlnost denegoval. A s touto důvěrou by se nemělo hazardovat. A to platí i o věřících občanech, kteří „kauzu katedrála“ sledují.

Děkuji touto cestou panu JUDr. Petru Zderčíkovi, advokátovi navrhovatele, za laskavé zapůjčení materiálů k tomuto článku.

Resumé

Příspěvek chce čtenářům přiblížit soudní spor o svatovítskou katedrálu a přilehlé nemovitosti na Pražském hradě mezi církví a státem. Tato tzv. „kauza katedrála“ bývá hromadnými sdělovacími prostředky často dezinterpretována. Článek proto obsahuje i úvodní historickou pasáž, která přibližuje genezi celého případu, a ve stručnosti seznamuje čtenáře s rozsudkem prvoinstančního i odvolacího soudu, který nabyl právní moci v červenci roku 2006.

Abstract

The Case of the Cathedral

The article introduces to the readers the court case between the Church and the state regarding the St. Vitus Cathedral and adjacent real estate located at the Prague Castle. This “Cathedral Case” is often misinterpreted by the media, so the article includes an introductory historical section that explains the genesis of the entire case and briefly informs readers about the judgments of the court of first instance and court of appeal; the appeal judgment became effective in July 2006.

Zusammenfassung

Rechtssache: Dom in Prag

Der Beitrag versucht den Lesern den Rechtsstreit zwischen der Kirche und dem Staat über den Sankt Veits Dom und anliegende Grundstücke der Prager Burg anzunähern.

Die sog. „Rechtssache Dom“ wird häufig von den Massenmedien Gegenstand einer Desinterpretation. Artikel beinhaltet deshalb eingangs einen Überblick der historischen Entwicklung des Falles. Des weiteren wird die erstinstanzliche Rechtsprechung als auch die des Berufungsgerichts dargestellt, die im Juli 2006 rechtskräftig worden ist.

Riassunto

Il caso della cattedrale

Il brano vuole avvicinare ai lettori la causa giudiziaria pendente tra la Chiesa e lo Stato sulla Cattedrale di S. Vito ed i predi adiacenti del Castello di Praga. Questo „caso cattedrale“ viene spesso disinterpretato dai mass media. L'articolo contiene perciò anche una parte iniziale storica che rende nota la genesi del caso ed in breve porta i lettori a conoscenza delle decisioni del tribunale di I° grado e della corte d'appello, passati in giudicato nel luglio 2006.

O autorovi

Doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., katolický kněz, člen premonstrátského řádu; narodil se roku 1953 v Praze. Studoval katolickou teologii a právo civilní i církevní. Je soudcem Interdiecézního církevního soudu a přednáší kanonické právo na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni a na Katolické teologické fakultě UK v Praze. V roce 2002 se na UK habilitoval v oboru právních dějin a v roce 2004 získal doktorát právních věd na katolické univerzitě v polském Lublinu (nynější Univerzita Jana Pavla II.).

Doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., Catholic priest and member of the Order of the Canons Regular of Prémontré, was born in 1953 in Prague. He studied Catholic theology and both secular and church law, is a judge of the Inter-Diocesan Church Court, and lectures on canon law at the Law School of the University of West Bohemia in Pilsen and at the Catholic Theological School of the Charles University in Prague. In 2002 he obtained his habilitation in the field of legal history at the Charles University and in 2004 received a doctorate in legal sciences at the Catholic University in Lublin, Poland (today John Paul II University).

Doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., geb. 1953 in Prag, katholischer Priester und Mitglied des Ordens der Prämonstratenser. Studierte katholische Theologie, Zivilrecht und Kirchenrecht. Er ist Richter des Interdiözesangerichts und liest kanonisches Recht an der Juristischen Fakultät der Westböhmischen Universität in Pilsen und an der Katholischen Theologischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag. Im Jahre 2002 erfolgte seine Habilitation im Bereich der Rechtsgeschichte und im Jahre 2004 erwarb er den Dokortitel (Rechtswissenschaft) an der Katholischen Universität in Lublin (heutige Universität Johann Paul II.).

Doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., prete cattolico, membro dell'ordine dei premonstratensi, nato nel 1953 a Praha, studiò la teologia cattolica e il diritto sia civile sia canonico. È giudice del Tribunale Interdiocesano ed insegna il diritto canonico alla Facoltà di Giurisprudenza della Università della Boemia Occidentale a Plzeň e alla Facoltà di Teologia Cattolica a Praga. Nel 2002 si è abilitato alla Università Carolina e divenne docente della storia di diritto. Nel 2004 ottenne il dottorato delle scienze giuridiche alla Università Cattolica a Lublino (oggi la Università di Giovanni Paolo II.).

ENCYKLIKA DIVINI REDEMPTORIS

Slovy „na dva z nejsvízelnějších problémů doby vrhají jako silný reflektor své ostré světlo obě nové encykliky“ uvádí ThDr. Bedřich Vašek dne 31. března 1937 svůj překlad encyklik „Mit brennender Sorge“ ze dne 14. března 1937 a „Divini redemptoris“ ze dne 19. března 1937. Papež Pius XI. věnoval první z nich kritice německého nacionálního socialismu, druhou pak rozboru ateistického komunismu marxistické provenience. Vydání obou protitotalitních papežských okružních listů v českém překladu z pera výše uvedeného badatele a pedagoga, uskutečněné Lidovým knihkupectvím a nakladatelstvím v Olomouci ještě v roce 1937, v tak rychlém sledu po uveřejnění jejich originálu, bylo velmi obdivuhodné.

První z těchto encyklik znovu přeložil a v plném rozsahu před několika měsíci – na jaře 2006 – uveřejnil doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina v rámci prvního dílu svých Textů ke studiu konfesního práva (Evropa a USA), vydaných Univerzitou Karlovou v Praze, nakladatelstvím Karolinum.

Druhá z nich byla znovu vydána jako sešitek v nakladatelství MCM v Olomouci roku 1993, a to v překladu Dr. Aloise Rozehnal. Tento překlad je již však rozebrán.

Jsmo přesvědčeni o potřebě znovu a znovu se navracet k tomuto významnému dokumentu. Rozhodli jsme se jej předložit také svým čtenářům, a to v překladu Dr. Bedřicha Vaška v jeho úplném a původním znění z roku 1937, včetně zachování dobového pravopisu.

(red)

O bezbožeckém komunismu

1. Zaslíbení Vykupitele ozařuje prvou stránku dějin lidstva; a tak pevná naděje v lepší doby mírnila žal nad ztrátou ráje a doprovázela lidstvo na jeho bolestné cestě, až se naplnil čas a Spasitel světa svým příchodem na svět splnil očekávání. Přinesl novou všeobecnou kulturu křesťanskou, nekonečně vyšší, než byla ta, které se kdy předtím dopracoval člověk namáhavě a jen v některých národech s nejpříznivějšími podmínkami.

2. Ale boj mezi dobrem a zlem zůstal na světě jako smutné dědictví prvotního hříchu; a starý pokušitel nikdy nepřestal sváděti lidstvo svými podvodnými sliby. Proto během staletí převrat stíhal převrat až po revoluci našich dnů, která takřka všude buď již skutečně řádí nebo aspoň vážně hrozí vybuchnouti a svým rozsahem a svou divokostí překonává vše, co bylo v dřívějších pronásledováních podniknuto proti Církvi. Celé národy jsou v nebezpečí, že upadnou v barbarství ještě horší než bylo to, ve kterém se brodila největší část světa při příchodu Vykupitele.

3. Tímto tak hrozivým nebezpečím – vycítili jste to již, ctihodní bratři – je bolševický a bezbožnický komunismus, jehož cílem jest povaliti sociální řád a rozdrtití až do základů křesťanskou kulturu.

Jak si počínala církev vůči komunismu

Odsuzovala jej již dříve

4. Vzhledem k takovému nebezpečí Církev mlčeti nesměla a nemlčela. Nemlčela zvláště tato apoštolská Stolice, dobře vědouc, že je jejím nejvlastnějším posláním hájiti pravdu a spravedlnost a všechny ty věčné statky, kterých komunismus neuznává a které potírá. Hned od dob, kdy vzdělané kruhy se pokoušely osvoboditi lidskou kulturu od pout morálky a náboženství, naši předchůdcové otevřeně a výslovně obraceli pozornost světa na důsledky odkřesťanění lidské společnosti. A vzhledem ke komunismu náš ctihodný předchůdce Pius IX. svatě paměti hned roku 1846 pronesl slavnostní odsouzení, potvrzené později v Syllabu, „oné zhoubné nauky, zvané komunismus, která je v nejvyšším rozporu s přirozeným právem, a která, kdyby jednou nabyla moci, by způsobila úplný rozvrat práv, životních poměrů a majetku všech, ba i úplný rozvrat lidské společnosti“.¹ Později jiný náš předchůdce nesmrtelné paměti, Lev XIII., v encyklice „Quod apostolici muneris“ označil komunismus za „zhojný mor, který zasahuje morek lidské společnosti a vedl by ji do zkázy“;² a jasně poznávaje situaci, prohlásil, že bezbožnická hnutí mas technického věku měla svůj původ v oné filosofii, která již po staletí se snažila odloučiti vědu a život od víry a Církve.

Projevy nynějšího papeže

5. My za svého pontifikátu jsme často starostlivě a důrazně upozorňovali na bezbožecké proudy, hrozivě vzrůstající. Když se roku 1924 naše pomocná mise

¹Pius IX., enc. Qui pluribus, 9. listopadu 1846; srov. Syllabus § IV.

²Lev XIII., enc. Quod apostolici muneris, 28. prosince 1878.

vrátila ze Sovětského svazu, vyslovili jsme se proti komunismu ve zvláštním proslovu, určeném celému světu. Ve svých encyklikách „Miserentissimus Redemptor“ 8. května 1928, „Quadragesimo anno“ 15. května 1931, „Caritate Christi“ 3. května 1932, „Acerba animi“ 29. září 1932, „Dilectissima nobis“ 3. června 1933 protestovali jsme slavnostně proti pronásledováním, která vybuchovala tu v Rusku, tu v Mexiku, tu ve Španělsku; a ještě nezanikl všeobecný ohlas těch našich promluv, které jsme měli v uplynulém roce při zahájení světové výstavy katolického tisku, při audienci španělských uprchlíků a v poselství k svátku Narození Páně. Dokonce i sami nejzarytější nepřátelé Církve, kteří řídí z Moskvy tento boj proti křesťanské kultuře, svými neustálými útoky slovem a skutkem vydávají svědectví, že papežství ještě i za našich dnů je věrným strážcem svatyně křesťanského náboženství, a že vyzývalo k bdělosti proti komunistickému nebezpečí častěji a důrazněji než kterákoli jiná veřejná autorita pozemská.

Nutnost nového slavnostního projevu

6. Avšak přes tyto opětovné otcovské výzvy, které jste Vy, ctihodní bratři, k naší veliké potěše věřícím tak věrně tlumočili i s výkladem – v tolika Vašich nových pastýřských listech, i společných – zhoršuje se nebezpečí pod tlakem obratných agitátorů den ode dne. Proto myslíme, že jest naší povinností pozvednouti svůj hlas v dokumentu ještě slavnostnějším, jak to bývá zvykem u této apoštolské Stolice, Učitelky pravdy, a jak je to samozřejmo vzhledem na skutečnost, že po takovém dokumentu touží veškerý katolický svět. A máme důvěru, že ozvěna tohoto našeho hlasu pronikne ke všem, kdo jsou prosti předsudků a kdo upřímně mají na zřeteli blaho lidstva; a to tím spíše, jelikož náš hlas je teď bolestně potvrzen obrazem hořkých plodů podvrtných ideí, jaké jsme předvíдали a předpovídali, a kterých hrozivě přibývá ve skutečnosti v zemích komunismem již ovládaných, nebo které nebezpečně hrozí propuknouti v ostatních zemích na světě.

7. My tedy chceme ještě jednou jako ve stručném přehledu vyložiti zásady bezbožeckého komunismu, jak se projevují především v bolševismu, a metody, jimiž pracuje, postaviti proti těmto bludným zásadám světlou nauku Církve, a zdůrazniti znova a důtklivě prostředky, jimiž je možno křesťanskou civilizaci, tuto jediné pravou Civitas humana, zachrániti před touto satanskou pohromou a pomoci jí k dokonalejšímu rozvoji, k opravdovému blahu lidské společnosti.

UČENÍ A OVOCE KOMUNISMU

Učení

Bludný ideál.

8. Dnešní komunism, ve vyšší míře než jiná podobná hnutí v minulosti, skrývá v sobě bludnou myšlenku vykoupení. Lživý ideál spravedlnosti, rovnosti a bratrství v práci prozaňuje jako žhavý žár všecku jeho nauku a všecku jeho činnost jakýmsi bludným mysticismem, který vsugeruje davům získaným klamnými sliby strhující nadšení a zápal. To je zvláště vysvětlitelné v době, jako je naše, kdy z vadného rozdělení pozemských statků vyplývá neobyčejná bída. Tento lži-ideál se také vychloubá, jako by byl dal podnět k jistému hospodářskému pokroku; tento však, došlo-li k němu skutečně, mívá příčiny jiné, jako na příklad, že se ve větších rozměrech zavede průmyslová výroba v zemích, kde dosud téměř nebyla, nebo že se zužitkují ohromné přírodní bohatství, nebo že se používá brutálních metod, aby se provedly obrovské práce malými náklady.

Vývojový materialism Marxův.

9. Nauka, kterou komunism utajuje pod slupkou mnohdy tak šalebnou a svůdnou, má v podstatě i dnes ještě svůj základ v Marxově učení o dialektickém materialismu a materialismu dějinném; teoretikové bolševismu dělají, jako by oni jediní správně tuto nauku vykládali. Podle ní existuje toliko jediná skutečnost, hmota se svými slepými silami, a ta vývojem stala se rostlinou, zvířetem a člověkem. I lidská společnost není ničím jiným než jen jedním z projevů a forem hmoty, která se vyvíjí zmíněným způsobem a s neodvratnou nutností směřuje za stálého zápasu sil ke konečnému vyrovnání: ke společnosti bez tříd. V takové nauce, jak je zřejmo, není již místa pro Boha, není rozdílu mezi duchem a hmotou, ani mezi duší a tělem; není života duše po smrti, a proto ani naděje v posmrtný život. Komunisté vycházejíce z dialektické stránky svého materialismu učí, že lidé mohou uspíšit zápas, kterým svět spěje ke konečnému vyrovnání. Proto se snaží, aby třídní rozpory ve společnosti ještě více zostřili, a třídní boj se svou nenávisností a ničením nabývá rázu křížácké výpravy ve službách pokroku lidstva. Naopak mají býti jako lidstvu nepřátelské zničeny všechny síly, ať si jsou jakékoli, které se stavějí proti těmto soustavně prováděným násilnostem.

Čím je komunismu člověk a rodina?

10. Komunism dále zbavuje člověka svobody, tohoto duchovního základu mravního života, odnímá lidské osobnosti jakoukoli důstojnost, a jakoukoli mrav-

ní oporu proti vzpouře slepých pudů. V poměru jednotlivce ke společnosti jest upíráno jakékoli přirozené právo lidské osobnosti, protože ta není v komunismu ničím jiným než pouhým kolečkem v soustavě; dále ve vzájemných vztazích lidí mezi sebou hlásá komunism zásadu naprosté rovnosti a neuznává nějaké nadřazenosti a autority zřízené Bohem, nevyjímaje ani autoritu rodičů; nýbrž prvním a jediným zdrojem tak zvané autority a podřizenosti mezi lidmi jest mu kolektivum. Ani nepřiznává jednotlivcům nějaké vlastnické právo nad přírodními statky a nad výrobními prostředky, protože z nich pramení vlastnická práva nad statky jinými; důsledkem prý by tedy byla vláda člověka nad člověkem. Právě proto je prý nutné, aby až do základů byl zrušen tento druh soukromého vlastnictví, jakožto prvý zdroj veškerého hospodářského otroctví.

11. Tím, že tato nauka odpirá lidskému životu jakoukoli posvátnost a duchovní ráz, přirozeně snižuje manželství a rodinu na čistě libovolné a občanské zařízení, nebo na pouhý důsledek určitého hospodářského řádu; popírá existenci manželského pouta povahy právně-mravní, pouta, o kterém by nemohla rozhodovati libovůle jednotlivců nebo kolektiva; popírá tudíž i nerozlučitelnost manželství. Zvláště sluší vytknouti, že pro komunism není žena nějak vázána na rodinu nebo na domácnost. Hlásaje emancipaci ženy, odvádí ji od života rodinného a od péče o dítky a strhuje ji do veřejného života a do kolektivní výroby v téže míře jako muže, přesunuje péči o krb a o potomstvo na společnost. Odpirá se konečně rodičům právo výchovy, chápe se toto právo jako výlučné právo společnosti a jenom ve jménu společnosti a z jejího zmocnění smějí je rodiče vykonávati.

Co by se stalo ze společnosti?

12. Co by se tedy stalo ze společnosti, opírající se o takové hmotářské základy? Stala by se kolektivitou, v níž by nebylo jiného uspořádání než podle potřeb hospodářské soustavy. Jejím jediným úkolem by byla výroba statků prostřednictvím kolektivní práce, jejím cílem by bylo užívati pozemských statků v ráji, ve kterém „každý by dával podle svých sil a dostával podle svých potřeb“. Společnosti přiznává komunism právo, nebo spíše neomezenou libovůli, aby ke kolektivní práci ujařmila jednotlivce, bez ohledu na jejich osobní blaho, třeba i proti jejich vůli, a snad i násilím. Mravní a právní řád v ní byl by jen výslednicí dočasné hospodářské soustavy, původu tudíž čistě pozemského, a tedy něčím proměnlivým a prchavým. Zkrátka vyvolává dojem, že se zahajuje nové období a nová kultura, která jest ovocem slepého vývoje: „lidstvo bez Boha“.

13. Až si konečně jednou za oněch utopistických poměrů bez jakýchkoli třídních rozdílů všichni osvojí řádné kolektivní smýšlení, pak politický stát, na nějž

se nyní hledí jako na nástroj, kterým kapitalisté ovládají proletáře, ztratí jakékoliv oprávnění k existenci a zanikne; zatím však, dokud není ještě uskutečněn tento blažený stav, vidí komunism ve státu a státní moci nejúčinnější a nejjobecnější prostředek k dosažení svého cíle.

14. Hle, ctihodní bratří, toť nové evangelium, které bolševický komunism hlásá lidstvu jako poselství spásy a vykoupení! Soustava plná bludů a sofismat, v rozporu s rozumem i s Božím zjevením; rozvracející sociální řád, poněvaž jej ničí v samých základech; zneuznávající pravý původ podstaty a účele státu; popírající práva lidské osobnosti, její důstojnost a svobodu.

Rozšíření

Oslňující sliby.

15. Avšak jak je to jen možno, že taková soustava, vědecky dávno překonaná a skutečností prakticky vyvrácená, jak je to jenom možno, pravíme, že se může tak prudce šířit v všech dílech světa? Vysvětlení je v okolnosti, že velmi málo lidí dovedlo prohlédnouti pravou podstatu komunismu; nescíslní podléhají svůdným oslnivým slibům. Pod rouškou, že běží toliko o zlepšení postavení pracujících tříd, o dstranění skutečných zlořádů, zaviněných liberálním hospodářstvím, a o spravedlivější rozdělení pozemských statků (cíle to nesporně plně oprávněné) a agitačním využitím světové hospodářské krise podařilo se komunismu dostat do sféry svého vlivu také ty kruhy obyvatelstva, které zásadně zavrhuji každý materialism a teror. A jelikož každý blud obsahuje vždy také trochu pravdy, proti, postaví-li se ony oprávněné cíle, jež jsme naznačili, podle potřeb místa a doby chytře a nápadně do popředí, zakryje se tak, kde se to hodí, odporná a nelidská surovost zásad a metod komunistických. Takovým způsobem získávají i lidi více než průměrně nadané, a to dokonce tak, že se stávají apoštoly komunismu mezi mladou inteligencí, jejíž rozum není ještě dost vyspělý, aby postřehl vnitřní bludy. Hlasatelé komunism dovedou dále těžiti i z protiv rasových, z protiv a rozporů mezi různými soustavami politickými a konečně i ze zmatků na poli vědy bez Boha, aby pronikli na university a opřeli články své nauky důvody lživědeckými.

Liberalism mu připravil cestu.

16. Aby se vysvětlilo, jak se komunismu podařilo, že jej bez prozkoumání přijaly tak veliké davy dělnictva, nutno si uvědomiti, že to bylo již k tomu připraveno náboženským a mravním odpadem, v němž je zanechala liberální hospodářská soustava. Když se dělníkům ukládala práce i v neděli, nezbyvalo

jím času, aby splnili třebaš aspoň nejdůležitější náboženské povinnosti ve dny sváteční; nemyslílo se na to, aby se vystavěly kostely blízko továren, ani na to, aby se usnadnila práce knězi; naopak; spíše se ještě pořád dále pozitivně podporoval praktický odklon od náboženství. Jen se tu rozpomeňme na dědictví bludů, které tolikrát pranýřovali naši předchůdce a my sami, a potom není divu, že se ve světě již tak daleko odkřesťaněném šíří komunistický blud.

Propaganda: chytrá a v úžasných rozměrech.

17. Další důvod, proč se komunistické názory tak prudce šíří, a pronikají do všech států, velikých i malých, s kulturou vyspělou i méně vyvinutou, takže není na světě koutu, kam by se nebyly dostaly, je propaganda opravdu d'ábelská, jaké snad nikdy svět neviděl: propaganda řízená z jediného ústředí a velmi dovedně se přizpůsobující poměrům u různých národů; propaganda, která má pro své účely ohromné finanční prostředky, úžasné organisace, mezinárodní kongresy a nesčetné dobře vyškolené síly; propaganda prováděná letáky, revuemi, kinem, divadly, rozhlasem, školami a dokonce i universitami, pronikající ponenáhlu do všech vrstev obyvatelstva (i do vrstev „lepších“), a to tak, že ani nepozorují jedu, který stále více vniká do jejich ducha a do jejich srdce.

Vzpoura mlčení v tisku.

18. Třetí mohutnou pomocí pro rozšíření komunismu jest opravdová vzpoura mlčení ve velké části světového nekatolického tisku. Pravíme vzpoura, protože jinak nelze si vysvětliti, že tisk, který se tak lačně shání i po malicherných každodenních příhodách, mohl tak dlouho mlčeti o zločinech v Rusku, Mexiku a také z velké části ve Španělsku páchaných, a mluvil poměrně tak málo o tak rozsáhlé světové organisaci, jako je moskevský komunism. Toto mlčení má částečně svou příčinu v krátkozraké politice a jest podporováno různými tajnými silami, které již odedávna usilují zničití křesťanský sociální řád.

Smutné výsledky

Rusko a Mexiko.

19. Zatím však bolestné výsledky této propagandy máme již před sebou. Kde se podařilo komunismu zapustit kořeny a vládnout – a tu myslíme se zvláštní otcovskou láskou na národy v Rusku a v Mexiku – tam všemi prostředky usiloval o zničení (a prohlašuje to otevřeně) křesťanské kultury a náboženství až do samých základů a zhaší v srdcích lidí a zvláště mládeže každou vzpomínku na ně. Vyháněl biskupy a kněze, odsuzoval je k nuceným pracím, střílel je a nelidsky

usmrcoval; prosté laiky, když se zastávali náboženství, uvrhoval v podezření, trýznil je, pronásledoval, vláčil do žalářů a před soudy.

Hrůzy komunismu ve Španělsku.

20. I tam, kde – jako v našem předrahém Španělsku – zhoubný komunism neměl ještě dosti času, aby se plně projevil, rozpoutal jako v záplatu násilnictví ještě zuřivější. Nespálil jen ten neb onen klášter, nýbrž pokud jen mohli, zničili každý kostel a každý klášter a každou stopu křesťanství, i když běželo o nejznamenitější památky umění a vědy! Komunistický vztek nepřestal jen na vraždění biskupů a tisíců kněží, řeholníků a řeholnic, slídě především po takových, kteří a které se se zvláštní horlivostí ujímali dělnictva a chudiny; nikoliv, nýbrž v počtu ještě větším vraždil laiky všech stavů, kteří ještě pořád, možno říci den jako den, jsou popravováni v celých skupinách, a to jen proto, že byli dobrými křesťany nebo alespoň protivníky komunistického bezbožectví. A toto příšerné ničení se provádí se záštím, barbarstvím a ukrutností, že by člověk nevěřil, že je to v našem věku možné. Není možno, aby rozumný soukromý člověk nebo státník, je-li si jen vědom své odpovědnosti, se nezachvěli při myšlence, že by se mohlo to, co se dnes děje ve Španělsku, snad zítra opakovati v některém jiném civilisovaném státě.

Přirozený důsledek soustavy.

21. A nelze říci, že takové pusté ukrutnosti jsou jen přechodným zjevem, jaký doprovází každou velkou revoluci, osamocenými výbuchy rozjitření, k jakým dochází v každé válce. Nikoliv, to je přirozené ovoce soustavy, jíž chybí jakákoli vnitřní sebevláda. Sebevlády potřebuje člověk, ať již jako jednatel, ať již ve společnosti. I barbarské národy měly takovou uzdu v přirozeném zákoně, jež Bůh vryl v srdce každého člověka. A kde se tento zákon řádně zachovával, tu bylo viděti, jak se starověké národy zvedaly k velikosti, která dosud některé snadno vznětlivé dějezpýtky strhuje k obdivu, snad i většímu, než vlastně zasluhují. Když však se vyrve lidem ze srdcí i pojem Boha, pak nutně jejich pudy a vášně je ženou do nekrutějšího barbarství.

Boj proti všemu, co je božské.

22. Avšak vidíme toto: po prvé v dějinách lidstva jsme svědky chladnokrevně uváženého a do podrobností připraveného boje člověka proti „všemu, co je božské“ (II. K Sol. 2, 4). Komunism je protináboženský svou podstatou a pokládá náboženství za „opium pro lid“, protože prý náboženské pravdy,

odkazující za hrob, odvádějí proletáře od úsilí o dosažení ráje sovětského, jenž je na této zemi.

Terorism.

23. Ale proti přirozenému zákonu a proti jeho Tvůrci nevzpírá se člověk bez-trestně: komunism nemohl a ani nebude moci dosáhnouti svých cílů ani na poli čistě hospodářském. Je sice pravda, že v Rusku přispěl k tomu, aby lidé i statky byli vyburcováni z dlouhé a po věky trvající nečinnosti, a že nejrozmanitějšími prostředky, často bez svědomí používanými, se dopracoval jakéhosi hospodářského úspěchu; ale víme ze zpráv naprosto spolehlivých, i z nejnovější doby, že skutečně ani tu nedostal svým slibům; nemluvě ani o otroctví, jež uvalil terorism na miliony lidí. I na poli hospodářském je přece nutná jistá morálka, jistý mravní smysl pro odpovědnost, pro nějž ovšem není místa v soustavě čistě materialistické, jako je komunism. Jako náhrada zůstává jen terorism, jak to právě nyní vidíme v Rusku, kde staří druhové v revoluci a v boji se navzájem popravují; terorism, který nedovede ani zadržeti zkázy mravní, a tím méně rozkladu sociální struktury.

Otcovská láska k ujařmeným národům v Rusku

24. Tím však nechceme nikterak šmahem odsouditi národy v sovětském Rusku, k nimž chováme nejživější otcovskou lásku. Víme, jak mnohé z nich stenají pod tuhým jhem, jež na ně bylo násilně vloženo lidmi, kterým se o opravdové zájmy země z největší části nejedná, a chápeme, že mnohé jiné se daly oklamati bludnými nadějemi. My pronášíme soud nad systémem a nad jeho původci a podporovateli, kteří pokládali Rusko za nejvhodnější území, aby na něm uvedli v praxi soustavu, vypracovanou již před desetiletími, a odtud ji šíří dál a dále po celém světě.

Světlá nauka církve

25. Vyložili jsme tak bludy a násilnické a podvodné prostředky bolševického a bezbožnického komunismu. Nyní je na místě, ctihodní bratří, abychom stručně vyložili správný pojem lidské společnosti, jak učí rozum a zjevení prostřednictvím Církve, Učitelky národů, a jak Vy je již znáte.

Nejvyšší skutečnost: Bůh

26. Nade vší jinou skutečností stojí nejvyšší, jediná svrchovaná Bytost, Bůh, všemohoucí Stvořitel všech věcí, nejmoudřejší a nejspravedlivější Soudce všech

lidí. Tato nejvyšší skutečnost, Bůh, jest nejdokonalejším odsouzením nestydatých lží komunismu. A opravdu, Bůh existuje nikoli proto, že lidé v Něho věří, nýbrž poněvadž Bůh existuje, proto v Něho věří a k Němu se modlí, kdokoli před pravdou úmyslně nezavírá oči.

Čím je člověk a rodina ve světle rozumu a víry

27. Pokud se týká člověka, základní věty z toho, co o něm praví rozum a víra, jsme vyložili v encyklice o křesťanské výchově.³ Člověk má duši duchovou a nesmrtelnou; jest osobou, od Stvořitele podivuhodně vybavenou dary těla i ducha, opravdovým „mikrokosmem“, jak říkali staří, „malým světem, který má daleko větší cenu než veškerý bezmezný svět neoživený. Jeho posledním cílem v tomto budoucím životě je jedině Bůh; posvěcující milost jej povznáší na stupeň dítko Božího a činí ho příslušníkem království Božího a údem tajemného těla Kristova. Proto Bůh jej obdařil mnohými rozmanitými přednostmi: právem na život, na nedotknutelnost těla, na prostředky nutné k existenci; právem směřovati k poslednímu cíli po cestě vyznačené Bohem; právem sdružovacím, právem vlastnití, právem používati majetku.

28. Manželství a právo přirozeným způsobem ho užívati jsou původu božského, a zrovna tak zřízení a základní práva rodiny jsou stanoveny a určeny samým Stvořitelem, nikoli lidskou libovůlí ani činiteli hospodářskými. V encyklice o křesťanském manželství⁴ a ve své encyklice o výchově, právě zmíněné, jsme o těchto otázkách pojednali podrobně.

Co je společnost

Vzájemná práva a povinnosti mezi člověkem a společností.

29. Bůh však člověka určil zároveň pro život v občanské společnosti, které vyžaduje již i jeho přirozenost. V plánu Stvořitelově je společnost přirozeným prostředkem, jehož může a má člověk používati, aby dosáhl svého cíle; neboť lidská společnost je pro člověka, a ne naopak. To se arci nesmí chápati ve smyslu individualistického liberalismu, který podřizuje společnost sobeckému užitku jednotlivcovu; nýbrž toliko ve smyslu, že organickým spojením ve společnosti a vespolnou spoluprací se pro všechny umožňuje dosažení pravého pozemského blaha; dále v tom smyslu, že ve společnosti se rozvíjejí všechny vlohy indivi-

³Pius XI., enc. *Divini illius Magistri*, 31. prosince 1929.

⁴Pius XI., enc. *Casti Connubii*, 31. prosince 1930.

duální a sociální, vložené v lidskou přirozenost, které jdou nad bezprostřední užitek okamžiku, zobrazující ve společnosti dokonalost Boží, což v člověku osamoceném se uskutečnit nemůže. Ale i tento poslední účel je konec konců jen v zájmu člověka, aby tento odlesk Boží dokonalosti poznal a použil ho ke chvále Stvořitele a ke klanění se mu. Toliko člověk, lidská osobnost, a nikoli nějaká společnost, ať jakákoli, jest obdařena rozumem a vůlí mravně svobodnou.

30. Proto se nesmí člověk vykrucovati povinností k občanské společnosti, jak je stanovil Bůh, a představitelé autority mají právo jej donutiti ke splnění jeho povinností, kdyby se proti nim nezákonně vzpíral. Ale zrovna tak společnost nesmí oloupati člověka o osobní práva, která mu byla propůjčena Bohem a z nichž nejdůležitější jsme vytkli výše, ani mu zásadně znemožňovat používání jich. Je tedy ve shodě s rozumem a jeho požadavky, že všechny pozemské věci směřují k člověku, aby jeho prostřednictvím byly uvedeny ve vztah ke Stvořiteli. A o člověku, o lidské osobnosti platí to, co apoštol národů píše ke Korint'ánům o řádu lidské spásy: „Všecko je vaše, vy pak jste Kristovi, Kristus pak Boží.“ (I. Kor. 3, 23.). Kdežto komunism ochuzuje lidskou osobnost, převraceje úplně poměr mezi jednotlivcem a společností, rozum a zjevení ji povznášejí na takovou výši!

Řád hospodářsko-sociální.

31. Vůdčí zásady pro řád hospodářsko-společenský vyložil Lev XIII. V sociální encyklice o dělnické otázce⁵ a My ve své encyklice o vybudování sociálního řádu⁶ jsme je upravili podle potřeb přítomné doby. Znovu zdůrazňující odvěkou nauku Církve o individuální a sociální stránce soukromého vlastnictví přesně jsme vymezili právo a důstojnost práce, poměr vzájemné opory a pomoci, jaký má existovat mezi vlastníky kapitálu a pracujícími, dále mzdu, jež podle přísné spravedlnosti přísluší dělníku jak pro jeho osobu, tak pro jeho rodinu.

32. V téže své encyklice jsme ukázali, že záchrana dnešního světa ze smutné zkázy, do níž nás strhl amorální liberalism, nezáleží v třídním boji a v teroru, ani v autokratickém zneužívání státní moci, nýbrž v tom, aby sociální spravedlnost a křesťanská láska pronikla hospodářský a společenský řád. Ukázali jsme, jak zdravé poměry mají býti znovavybudovány podle správných zásad rozumného stavovství, v němž se zachovává nutná sociální nadřízenost a podřízenost, a jak se mají všechny stavy spojit v souladnou jednotu pod zorným úhlem obecného blaha společnosti. Právě v účinné podpoře tohoto souladu a tohoto uspořádání všech sociálních sil záleží nejlustnější a nejdůležitější úloha veřejné a občanské moci.

⁵Lev XIII., enc. Rerum novarum, 15. května 1891.

⁶Pius XI., enc. Quadragesimo anno, 15. května 1931.

Sociální hierarchie a přednostní práva státu.

33. Aby se dosáhlo této organické spolupráce, jejímž cílem je mír, přísluší státu podle katolické nauky důstojnost a autorita bdělého a prozíravého ochránce božských a lidských práv, která Písmo sv. a církevní Otcové tak často zdůrazňují. Není pravda, že všichni v občanské společnosti mají stejná práva, a že není zákonitě nadřizenosti a podřizenosti. Stačí tu poukázat k výše zmíněným encyklikám Lva XIII., zvláště k encyklikám o státní moci⁷ a o křesťanském zřízení státu.⁸ V nich najde katolík jasně vyloženy zásady rozumu a víry, které jej uschopní, aby se ubránil bludů a nebezpečí komunistického názoru o státě. Oloupení o práva a zotročení člověka, popírání prvního a nadzemského původu státu a státní moci, hrozné zneužívání veřejné moci ve službách kolektivistického terorismu jsou zrovna ostrou protivou toho, co žádá přirozená mravouka a vůle Stvořitelova. I člověk i společnost mají původ ve Stvořiteli a od Něho jsou navzájem na sebe odkázáni; proto se ani první ani druhý nesmějí vymykati vespolným povinnostem, ani si navzájem upíratí nebo zkracovati práv. Stvořitel sám uspořádal tento vzájemný poměr v jeho základních rysech, a jest nespravedlivou zpupností, když si komunism osobuje právo na místo zákona Božího, založeného na nezměnitelných zásadách pravdy a lásky, vnučovati politický program strany, který jest dílem lidské libovůle a je prosycen nenávistí.

Krása této nauky církve

34. Církev učíc těmto jasným zásadám, nemá jiného cíle, než uskutečnit šťastné poselství, které zpívali andělé nad betlémskou stájí při narození Spasitelově: „Sláva ... Bohu a ... pokoj lidem“ (Luk. 2, 14); pravý pokoj a pravé štěstí, již i zde na zemi, pokud je možno, se zřetelem ke štěstí věčnému, a jako příprava na ně; ovšem jen lidem dobré vůle. Tato nauka je stejně vzdálena všech krajností bludu, jakož i všeho přehánění stran a soustav, které se k nim hlásí; zůstává stále v rovnováze pravdy a spravedlnosti; tuto rovnováhu hlásá v teorii, provádí a podporuje ji v praxi, uvádějíc v soulad práva a povinnosti jedněch a právy a povinnostmi druhých: autoritu a svobodu, důstojnost jednotlivcovu a důstojnost státu, lidskou osobnost podřízeného a Boží autoritu nadřizovaných; a tak spojuje náležitou poddanost a uspořádanou lásku k sobě, k rodině a k vlasti s láskou k jiným rodinám a jiným národům na základě lásky k Bohu, který jest Otcem všech, prvním počátkem a posledním cílem. Církevní nauka neoddělu-

⁷Lev XIII., enc. *Diuturnum illud*, 20. června 1881.

⁸Lev XIII., enc. *Immortale Dei*, 1. listopadu 1885.

je oprávněné péče o pozemské statky od péče o statky věčné. Podřizuje sice pozemské hodnoty věčným, podle slov svého božského Zakladatele: „Hleďte nejprve království Božího a spravedlnosti jeho, a toto všecko bude vám přidáno“ (Mat. 6, 33); ale je daleka toho, aby byla netečná k záležitostem lidským a aby překážela kulturnímu a hospodářskému pokroku, naopak, podporuje jej a napomáhá k němu co nejrozměněji a nejúčinněji. Takto i v oboru hospodářsko-společenském jasně stanovila Církev – ačkoli nikdy nepřicházela s určitým hospodářským systémem, protože to není jejím úkolem – body asměrnice, které bezpečně vedou ke šťastnému pokroku společnosti, ač udává jen směrnice všeobecné, které vyžadují různého konkrétního přizpůsobení podle různých podmínek doby, místa a národů.

(Odst. 35. v překladu dr. Bedřicha Vaška chybí; vypadl nejspíš technickým nedopatřením během přípravy tisku. Pius XI. se v tomto krátkém odstavci stručně zmiňuje o tom, že i mnozí odpůrci připouštějí pozitivní důsledky učení katolické církve. Pozn. redakce Revue církevního práva.)

Je pravda, že církev podle této nauky nejednala?

36. Avšak protivníci Církve, i když jsou nuceni uznati moudrost její nauky, vyčítají jí, že nedovedla jednatí podle těchto zásad, že si tedy musili hledati cesty jiné. Jak je toto obvinění nesprávné a nespravedlivé, to dokazují veškeré dějiny křesťanství. Abychom naznačili jen některé příznačné body: Křesťanství prvé hlásalo, a to způsobem a v míře a s přesvědčením, jak to neznaly věky dřívější, pravé a všeobecné bratrství všech lidí, bez rozdílu stavu a původu. Přispělo mocně k odstranění otroctví, nikoliv krvavou revolucí, nýbrž vnitřní silou své nauky, která pyšnou patricijku římskou pohnula, že ve své otrokyni viděla svou sestru v Kristu. Křesťanství se klanělo Synu Božímu, který z lásky k člověku se stal člověkem a „synem tesařovým“, ano, dokonce sám „tesařem“ (srov. Mat. 13, 55, Mar. 6,3). Křesťanství povzneslo práci rukou k její pravé důstojnosti; onu práci rukou, kterou se dříve tak opovrhovalo, že i rozvážný Marcus Tullius Cicero, tlumoče obecné mínění své doby, neostýchal se napsati slova, za která by se nyní styděl každý sociolog: „Všichni řemeslníci mají zaměstnání opovrženímohdné, protože v dílně nemůže býti nic čestného.“⁹

37. Věrna těmto zásadám, obnovila Církev lidskou společnost; pod jejím vlivem vznikala zázračná díla charity, mohutné cechy řemeslníků a pracovníků všech oborů, kterým se sice liberalism minulého století posmíval jako věcem

⁹M. T. Cicero, De officiis, I, 42.

středověkým, na něž však dnes naši vrstevníci hledí s obdivem a snaží se v mnohých zemích tak či onak znovu uvést v život jejich základní myšlenku. A když jiné proudy rušily dílo Církve a překázely jejímu požehnanému vlivu, tato až po naše dny neustávala napomínati bloudící. Necht' stačí, když si připomeneme, s jakou pevností, důrazem a vytrvalostí náš předchůdce Lev XIII. Se domáhal pro dělníka práv sdružovacích, která mu tvrdošíjně odpíral liberalism, vládnoucí v nejmocnějších státech. A tento vliv učení Církve jest i nyní větší, než se na venek zdá, poněvadž vliv myšlenek na běh událostí je veliký a jistý, i když ho není viděti a není snadno jej změřiti.

38. Je svatá pravda a může se to plným právem říci, že Církev, podobně jako Kristus, ubírá se stoletími, konajíc dobro všem. Nebylo by ani socialismu, ani komunismu, kdyby ti, kdo vládnou národům, nebyli opovrhli učením a mateřskými výstrahami Církve; oni však chtěli na základech liberalismu a laicisismu budovati jiné sociální stavby, které se napřed zdály mohutnými a velkolepými, brzo se však ukázalo, že jim chybí spolehlivé základy, a hroutí se bídně jedna po druhé, jako se musí hroutiti všecko to, co nespočívá na jediném základním kameni, jímž je Ježíš Kristus.

Léky a prostředky

Pomoc jest nutna

39. Takové je tedy, ctihodní bratří, učení Církve, která jediná i na poli sociálním, zrovna tak jako na každém poli jiném, může přinésti pravé světlo a býti záchranou před ideologií komunistickou. Ale je třeba, aby taková nauka přecházela stále více v životní praxi, podle příkazu apoštola sv. Jakoba: „Buďte činiteli slova, a ne pouze posluchači, oklamávající sebe samy“ (Jak. 1, 22); proto je nyní nejpotřebnější věcí napnouti všecky síly, aby se postavila hráz proti hrozivému rozvratu, který se připravuje. Chováme pevnou naději, že aspoň vášnivost, s jakou synové tmy ve dne v noci pracují o své materialistické a bezbožecké propagandě, bude s to, aby svatě povzbudila dítky světla k stejné, ba ještě větší horlivosti pro čest velebnosti Boží.

40. Co je tedy třeba dělati, jakých léků používati, abychom bránili Krista a křesťanskou kulturu proti tomuto nebezpečnému nepříteli? Jako otec v kruhu své rodiny, chtěli bychom důvěrně pojednati, jakoby v soukromí a srdečně, o povinnostech, které ukládá veliký boj našich dnů všem dítkám Církve, a pronésti svou otcovskou výstrahu i k těm synům, kteří jsou od Církve vzdáleni.

Obnova křesťanského života

Základní lék.

41. Jako ve všech bouřlivých obdobích dějin Církve, tak i dnes je hlavním záchranným prostředkem upřímná obnova soukromého i veřejného života podle zásad evangelia u všech těch, kdo se honosí, že patří k ovčinci Kristovu, aby byli opravdu solí země, která uchraňuje společnost od takového rozkladu.

42. S hlubokou vděčností k Otcí světel, od něhož sestupuje „všecko dáni výborné a každý dar dokonalý“ (Jak. 1, 17), pozorujeme všude blaživé známky této duchovní obnovy, nikoliv pouze v tolika duších zvláště vyvolených, které v těchto posledních letech dostoupily vrcholu nejvyšší svatosti, a dále v tolika jiných, stále početnějších, které velkomyslně stoupají k téže zářivé metě, nýbrž i v novém rozkvětu zbožnosti, projevující se ve smýšlení i skutky, který pozorujeme ve všech vrstvách společnosti, i v nejvzdělanějších, jak jsme prohlásili ve svém posledním Motu proprio při novém uspořádání papežské akademie věd.¹⁰

43. Nemůžeme však popírat, že zbývá ještě veliká práce na této cestě duchovní obnovy. I v zemích katolických je ještě mnoho těch, kdo jsou katolíky skoro jen podle jména; mnoho těch, kteří sice s větší nebo menší věrností nejpodstatnější povinnosti náboženství, k němuž se chlubně hlásí, konají, kteří se však nesnaží, aby je lépe poznali, aby si osvojili důkladnější a hlubší přesvědčení o něm, tím méně pak, aby zevnějšímu chování odpovídal vnitřní jas správného a čistého svědomí, které zná a plní všechny své povinnosti s myšlenkou na vševědoucího Boha. Víme, jak velice Božský Spasitel odsuzuje onu dutou a pokryteckou vnějškovost, On, který chtěl, aby se všichni klaněli Otcí „v duchu a v pravdě“ (Jan 4, 23). Kdo nežije opravdu upřímně podle víry, kterou vyznává, nebude se moci dnes, kdy s takovou silou duje víchř boje a pronásledování, dlouho udržeti. Bude žalostně stržen touto novou potopou, která ohrožuje svět, a tak nejenom si sám připravuje svou vlastní záhubu, nýbrž uvede v posměch i křesťanské jméno.

Odpoutanost od pozemských statků.

44. A tu chceme, ctihodní bratří, zvláště vytknouti dva články učení Páně, které mají zvláštní význam pro současné poměry v lidstvu: odpoutanost od pozemských statků a přikázání lásky. „Blahoslaveni chudí duchem“: to byla první slova, která vyšla z úst Božského Mistra při kázání na hoře (Mat. 5, 3). Toto poučení jest nutnější než kdykoli jindy právě v těchto dobách materialismu, prahnoucího po statcích a požitcích této země. Všichni křesťané, ať bohatí nebo chudí, mají

¹⁰Pius XI., motu proprio *In multis solaciis*, 28. října 1936.

stále zrak upíratí k nebi, připomínající si, že „nemáme zde místa zůstávajícího, nýbrž vyhledáváme toho budoucího“ (k Žid. 13, 14). Bohatí nemají viděti svého štěstí ve věcech této země, ani vynakládati svých nejlepších sil na dosažení těchto statků. Ať se spíše pokládají tolika za jejich správce, kteří jsou si vědomi, že musejí skládati účty nejvyššímu Pánu, a ať považují své statky za drahocenné prostředky, které jim Bůh dal, aby jimi konali dobro; a ať neustávají rozdíleti přebytky mezi chudé, jak to přikazuje evangelium (srov. Luk. 11, 41). Jinak se na nich a jejich bohatství splní přísné slovo sv. apoštola Jakuba: „Nuže, boháči, zaplaťte s kvílením nad bídami svými, které na vás přijdou. Bohatství vaše shnilo a roucha vaše prožrána jsou od molů. Zlato a stříbro vaše zrezavělo a rez jejich bude na svědectví proti vám a stráví jako oheň tělo vaše“ (Jak. 5, 1–3).

45. Avšak také chudí směji sice podle zákonů lásky a spravedlnosti usilovati o potřebné statky a též o zlepšení svého postavení; mají však zůstatí „chudí duchem“ (Mat. 5, 3), ceníce výše duchovní statky, než statky a radosti pozemské. Ať dále pamatují, že se nikdy nepodaří, aby zmizely ze světa bídy, bolesti a strasti, jimiž jsou podrobena i ti, kdo podle zevnějšku se zdají nejšťastnějšími. A proto všem je potřebná trpělivost, ta křesťanská trpělivost, která povznáší srdce k Božím zaslíbením věčného štěstí. „Nuže, bratří, vytrvejte trpělivě“ – zase mluvíme se sv. Jakobem – „až do příchodu Páně. Hle, rolník očekává drahocenného plodu zemského, jsa trpěliv, až obdrží plod raný i pozdní. Trpěliví buďte i vy, posilňte srdcí svých, neboť příchod Páně se přiblížil“ (Jak. 5, 7–8). Jenom tak se splní potěšující zaslíbení Páně: „Blahoslavení chudí!“ A není to marná útěcha a zaslíbení, jako sliby komunistův; jsou to slova života, jež obsahují v sobě nejvyšší skutečnost a jejichž pravdivost se plně projeví zde na zemi a pak ve věčné blaženosti. Opravdu, kolik chudých nalézá v těchto slovech a v očekávání království nebeského – které je již prohlášeno za jejich majetek: „Vaše je království Boží“ (Luk. 6, 20) – štěstí, kterého tak mnoho boháčů nenalézá ve svém bohatství, poněvadž jsou jím znaveni a stále dychtí po majetku ještě větším.

Křesťanská láska.

46. Ještě větší důležitost, jakožto lék proti zlu, o němž jednáme, a ještě bezprostředněji k jeho vyléčení směřuje přikázání lásky. Myslíme onu křesťanskou lásku, „trpělivou a dobrotivou“ (I. Kor. 13, 4), která chudých neponižuje a neuráží svou líčenou blahosklonností a povýšeností, onu lásku, která hned od počátků křesťanství získávala Kristu nejchudší mezi chudými, otroky. Proto děkujeme všem těm, kdož v díle milosrdenství – od konferencí sv. Vincence de Paul až po

veliké novější organisace sociální péče – konají skutky tělesného a duchovního milosrdenství. Čím více budou dělníci a chudí lidé zakoušeti sami na sobě, co pro ně činí láska, oživená ctností Kristovou, tím více budou odkládati předsudek, že křesťanství ztratilo svou účinnost a že Církev stojí na straně těch, kdo vykořisťují jejich práci.

47. Když však vidíme na jedné straně množství nuzných, kteří jsou opravdu postiženi nejvyšší bídou, a to bez své viny, a na druhé straně vedle nich tolik lidí, kteří marnotratnicky si dopřávají všech požitků a rozhazují ohromné obnosy na věci zcela neužitečné, pak musíme s bolestí uznati, že ani všichni řádně nezachovávají spravedlnosti, ani že nechápou, co žádá přikázání křesťanské lásky, aby si podle toho zařídili skutečný každodenní život. Proto je naším přáním, ctihodní bratři, aby stále více, slovem i písmem, bylo objasňováno toto Boží přikázání, drahocenný to odznak, jež zanechal Kristus svým pravým učedníkům, aby se jím lišili ode všech ostatních; ono přikázání, které nás učí v každém trpícím viděti samého Ježíše a ukládá nám, abychom milovali lidi jako své bratry, tedy tou láskou, jakou náš Spasitel miloval nás; tj., abychom obětovali za ně třeba i své statky, a kdyby bylo třeba, i život. Ať všichni a často si rozvažují rozsudek, pro jedny plný blaha, pro druhé hrozný, jež pronese nejvyšší Soudce v den posledního soudu: „Pojďte, požehnaní Otce mého ... neboť lačněl jsem a dali jste mi jísti; žíznul jsem a dali jste mi pítí ... Vpravdě pravím vám: Pokud jste to učinili jednomu z nejmenších těchto bratří mých, mně jste to učinili“ (Mat. 25, 34 – 40). Naopak: „Odejděte ode mne, zlořečení, do ohně věčného ... neboť lačněl jsem, a nedali jste mi jísti, žíznul jsem a nedali jste mi pítí ... Vpravdě pravím vám: Pokud jste to neučinili jednomu z nejmenších těchto, ani mně jste neučinili“ (Mat. 25, 41–45).

48. Abychom si tedy zajistili život věčný a abychom mohli účinně podporovati lidi potřebné, nevyhnutelně musíme se navrátiti ke skromnějšímu životu; musíme se zřici radovánek, často i neřestných, které nám vtíravě v takové hojnosti nabízí svět; musíme zapomenouti sami na sebe z lásky k bližnímu. Božská síla, která má v sobě moc obroditi lidi, se tají v onom „novém přikázání“ (jak je Ježíš nazval) křesťanské lásky (Jan 13, 34), jehož věrné zachovávání vleje v srdce vnitřní mír, kterého nezná svět, a účinně bude odpomáhati zlům, která trápí svět.

Povinnost přísné spravedlnosti.

49. Ale láska nikdy nebude opravdovou láskou, nebude-li stále dbáti spravedlnosti. Apoštol učí, že, „kdo miluje bližního, naplnil zákon“, a udává důvod toho: „Poněvadž ‚Nesesmilníš‘, ‚Nezabiješ‘, ‚Nepokradeš‘ a je-li které přikázání jiné, zahrnuje se ve slově tomto: ‚Milovati budeš bližního svého jako sebe samého‘“

(Řím. 13, 8-9). Lze-li tedy, podle apoštola, všechny povinnosti uvést na jediné přikázání opravdové lásky, i takové, které jsou výrazem přísné spravedlnosti, jako nezabíjeti a nekrásti; pak láska, která zbavuje dělníka spravedlivé mzdy, není láskou, nýbrž jen bezcenným jménem a prázdnou skořápkou lásky. Ani není v pořádku, aby dělník přijímal jako almužnu to, co mu patří z důvodu spravedlnosti; ani se nesmí nikdo pokoušeti o to, aby se drobnými almužnami vymkl povinnostem, které ukládá spravedlnost. Láska i spravedlnost ukládají povinnosti, často vzhledem k téže věci, ale s různých hledisk; a dělníci plným právem – vždyť toho vyžaduje jejich důstojnost – bývají velmi citliví v rozlišování povinností, které jiní vůči nim mají.

50. Proto zvláště důrazně se obracíme na vás, křesťanští zaměstnavatelé a průmyslníci. Váš úkol je často velmi nesnadný, protože nesete tíživé dědicství bludů nespravedlivého hospodářského řádu, který zhoubně ovlivňoval již několik pokolení. Buďte si i Vy vědomi své odpovědnosti. Je, bohužel, pravda, že jednání některých katolíků přispělo k tomu, že důvěra dělníků k náboženství Ježíše Krista byla otřesena. Nechtěli pochopit, že křesťanská láska žádá uznání jistých práv, na která dělník má přísný nárok a která mu Církev zřejmě a výslovně uznala. Jak souditi o jednání takových katolických zaměstnavatelů, kteří si kdesi vynutili, že naše encyklika *Quadragesimo anno* ani nebyla čtena v kostelích jim podléhajících? Nebo oněch katolických průmyslníků, kteří až do dneška vystupovali jako nepřátelé dělnického hnutí, které jsme my tolik doporučovali? A není toho litovati, že vlastnického práva, uznaného Církví, se mnohdy zneužívalo k tomu, aby dělník byl podveden o svou spravedlivou mzdu a o svá sociální práva?

Spravedlnost sociální.

51. Ale kromě spravedlnosti, zvané směnné, jest i sociální spravedlnost, a ta rovněž ukládá povinnosti, jimž se nemohou vyhnouti ani zaměstnavatelé, ani dělníci. A je právě zvláštním rysem sociální spravedlnosti, vymáhati na jednotlivcích všechno to, čeho je třeba pro obecné blaho. Ale jako v každém živém organismu není postaráno o celek, nedostane-li se všem jednotlivým částem a všem jednotlivým údům všeho toho, čeho potřebují, aby mohly vykonávati svou funkci, zrovna tak nemůže býti řádně postaráno o sociální organismy a o blaho veškeré společnosti, nedá-li se jednotlivým jejich příslušníkům, to jest lidem vybaveným důstojností osoby, všechno to, co musí každý míti pro svůj společenský úkol. Vyhoví-li se tedy potřebám spravedlnosti sociální, pak stupňovaná činnost ve všem hospodářském životě, prováděná v klidu a v řádu, bude

ovocem; a zároveň bude důkazem, jak je společenské těleso zdravé, podobně jako se zdraví lidského těla poznává z toho, je-li jeho činnost nerušená a současně plná a plodná.

52. Nemůže se však říci, že by se učinilo zadost sociální spravedlnosti, nemají-li dělníci svou osobní existenci a existenci svých rodin zajištěnou dostatečnou mzdou; není-li jim usnadněna příležitost získati si nějaký skrovný majetek, aby se tak předcházelo pohromě všeobecného pauperismu; nezavádějí-li se pro ně vhodná opatření soukromým a veřejným pojišťováním pro dobu jejich stáří, pro případ nemoci nebo nezaměstnanosti. Zkrátka, abychom opakovali, co jsme řekli ve své encyklice *Quadragesimo anno*: „Teprve tehdy bude míti hospodářsko-sociální život pevné základy a splní své úkoly, bude-li se dostávat celku i jednotlivcům všech statků, které mohou být získány z bohatství přírodního a přírodními silami a technickou a sociální organizací hospodářského života; a těchto statků má býti tolik, aby se vyhovělo potřebám a slušným požadavkům stavovským a aby se lidem dopomáhalo k oné šťastnější životní úrovni, která – když se jen zachová rozumná míra – ctnosti nejen neuškodí, nýbrž velmi ji podporuje.“¹¹

53. Nejsou dále, jak se dnes stále častěji přihází v otázce mzdy, jednotlivci s to, aby zachovali spravedlnost, leda když všichni učiní dohodu, že ji budou zachovávat. To se děje pomocí organizací zaměstnavatelů, bez kterýchžto organizací je skoro nemožno předejít konkurenčnímu boji, jenž bývá velikým nebezpečím pro práva dělnická. Proto jest povinností podnikatelů a zaměstnavatelů zakládati a k dalšímu rozvoji vésti takové organizace, které se stávají normálním prostředkem ke splnění spravedlnosti. – Ale také dělníci ať pamatují na své povinnosti lásky a spravedlnosti k zaměstnavatelům, a ať jsou přesvědčeni, že tak lépe zabezpečí své vlastní zájmy.

54. Pozorujeme-li tedy tuhou vnitřní spojitost hospodářského života, pak – jak jsme již řekli v encyklice *Quadragesimo anno* – není možno, aby zavládly ve vztazích hospodářsko-společenských spravedlnost a láska, leda pomocí soustavy stavovských a mezistavovských zařízení na pevných křesťanských základech. Tato zařízení (říkávalo se jim: stavy) se budou musiti vybudovati různě, podle různých poměrů místních a podle potřeb doby.

Studium a rozšíření sociální nauky církve

55. Aby se tato sociální práce stala tím účinnější, k tomu je nezbytně nutné, aby se co nejvíce studovaly sociální problémy ve světle církevních příkazů;

¹¹Pius XI., enc. *Quadragesimo anno*, 15. května 1937.

aby se znalost sociálních zásad pod záštitou Boží autority, jak byla propůjčena Církvi, šířila v míře co nejrozsáhlejší. Neboť vykazovalo-li jednání katolíků na poli hospodářsko-sociálním nedostatky, to bylo často zaviněno tím, že si tito katolíci nevěšili učení papežů o takových otázkách. Proto je nanejvýš nutné, aby se ve všech vrstvách společnosti šířilo a zdokonalovalo stále lepší sociální vzdělání, podle různé vyspělosti rozumové u každého, a aby toto poznání sociální nauky Církve stále více pronikalo i do třídy dělnické. Závazné směrnice katolické Církve ať tak osvětlí svým bezpečným světlem rozum lidí, a tak ať pohnou jejich vůli, aby si podle nich správně zařídili život a plnili svatě a horlivě své sociální povinnosti. Neboť tak se budou všichni usilovně snažiti, aby ve svém křesťanském životě potírali vnitřní rozpor a nedůslednost, do nichž jsme si již tolikrát stěžovali; z této nedůslednosti plyne, že jsou i katolíci, kteří sice nesporně plní své povinnosti přísně náboženské, kteří však v poměru pracovním, výrobním, vůbec ve své živnosti, v obchodu, veřejném úřadě jako by měli dvojí svědomí a žijí, bohužel, tak, že je to v křiklavém rozporu s jasnými předpisy spravedlnosti a křesťanské lásky. Takovýmto jednáním jsou na pohoršení pro duše kolísající a lidem nešlechetným dávají podnět k tomu, že pak opovrhují samotnou Církví.

56. K této mravní obnově v duchu křesťanském může velmi napomáhati křesťanský tisk. Ten může a má rozmanitými způsoby a poutavě přispívati k tomu, aby se stále lépe poznávala sociální nauka Církve; má dále přesně a obšírně informovati o činnosti nepřátel, má označovati obranné prostředky, které se jinde dobře osvědčily; má upozorňovati na chytráctví a podvody, jimiž se podařilo komunistům podle jejich programu přivábiti k sobě lidi dobré vůle, a předkládati účelné pokyny.

Jak se zajistiti proti nástrahám komunismu

57. Touto věcí jsme se důkladně obírali již ve své promluvě 12. května minulého roku, avšak pokládáme za nutné, ctihodní bratří, abychom zvláště důrazně znova obrátili na ni vaši pozornost. Na počátku se komunism projevil, jak byl, v celé své zlotřilosti; brzo však zpozoroval, že takovým způsobem si od sebe odpuzuje národy a proto změnil taktiku a usiloval přilákat davы rozmanitými nástrahami, utajuje své vlastní plány za myšlenky, které samy v sobě jsou dobré a vábné.

Tak na příklad vidouce všeobecnou touhu po míru, vůdcové komunismu předstírají, že jsou nejhrošlivějšími stoupenci a šířiteli obecného hnutí pro světový mír; ale současně štvou do občanské a třídní války, která prolévá řeky

krve; a cítíte, že jejich mír je na velmi slabém základě, uchylují se k neobmezenému zbrojení. Podobně pod různými jmény, která ani trochu neupomínají na komunism, zakládají spolky a časopisy, které slouží jedině k tomu, aby se svými ideami pronikli do prostředí, do kterých by se jinak nedostali; ba snaží se mnohdy s nasazením všech sil a věrolomně pronikat i do sdružení katolických a náboženských. Rovněž se někdy stává, že nevzdávající se ani tečky svého programu, zvou katolíky, aby s nimi spolupracovali na poli tak zvaném humanitním a charitativním, navrhují mnohdy i plány, které jsou zcela ve shodě s křesťanským duchem a naukou Církve. Jinde dále zacházejí v přetvářce až tak daleko, že namlouvají národům, že v zemích, kde křesťanství zapustilo více kořeny, nebo kde je vyšší vzdělání, bude komunismus míti ráz jiný, umírněnější, že nebude bránit náboženskému ctění Boha a bude dbáti svobody svědomí. Jsou dokonce i lidé, kteří, dovolávající se jistých změn, v poslední době zavedených v sovětském zákonodárství, vyvozují z toho, že komunism začíná poněkud opouštětí svůj programový boj proti Bohu.

58. Nuže, ctihodní bratří, pracujte usilovně, ať se věřící nedají oklamati! Komunism je svou vnitřní podstatou zvrácený, a nelze připustiti, aby někdo, jemuž záleží na záchraně křesťanské a světské kultury, mu pomáhal v jakékoli věci. A kdyby někteří zbloudilci pracovali na vítězství komunismu ve svém státě, padnou mezi prvními jako oběti svého bludu a čím více vynikají starobylostí a velkolepostí své křesťanské kultury ty státy, do nichž se podařilo komunismu proniknouti, tím hroznějším ničitelem se tam ukáže nenávisť „bezbožníků“.

Modlitba a pokání

59. Avšak „nebude-li Hospodin střežiti města, marně bdí ten, kdo je hlídá“ (Žalm 126, 1). Proto jako poslední a nejmocnější prostředek doporučujeme vám, ctihodní bratří, abyste co nejúčinněji podporovali a prohlubovali ve svých diecésích ducha modlitby ve spojení s křesťanskou kajícíností.

Neboť když se apoštolé tázali Vykupitele, proč nemohli osvoboditi posedlého od zlého ducha, Pán odpověděl: „Takový ďábel se nevymítá leč modlitbou a postem“ (Mat. 17, 20). Rovněž zlo, které dnes trápí lidskou společnost, nebude moci býti přemoženo leda všeobecnou svatou křížovou výpravou modlitby a pokání; a doporučujeme snažně všem, zvláště rozjímavým řádům, mužským i ženským, aby zmohonásobili své modlitby a své oběti, aby vyprosili s nebe pro Církev mohutnou pomoc v nynějších zápasech a mocnou přímluvu Neposkvrněné Panny, která, jako kdysi rozdrtila hlavu starého hada, je vždy bezpečnou záštitou a nepřemožitelnou „pomocnicí křesťanů“.

Orgány a pomocníci při tomto sociálním díle církve

Kněží

60. Při světovém díle záchran, jež jsme právě načrtli, a při používání záchraných prostředků, které jsme stručně naznačili, jsou služebníky a dělníky v první řadě kněží. Ty sám Ježíš Kristus vyvolil a ustanovil. Jim mocí zvláštního povolání, pod vedením biskupů a v synovské poslušnosti k Náměstku Kristovu na zemi, svěřena úloha nésti ve všech dobách před lidstvem hořící pochodně víry a současně vlévati věřícím stále onu nadpřirozenou naději, se kterou vždy Církev dobyla tolika vítězství, do kolika bojů pro Krista se dostala: „Tj. vítězství, které přemáhá svět, víra naše“ (I. Jan, 5, 4).

61. Při tom zvláště připomínáme kněžím výzvu svého předchůdce Lva XIII., blahé paměti, aby šli k dělníku. My tuto výzvu bereme za svou a doplňujeme ji: „Jděte, zvláště k chudým dělníkům, a vůbec, jděte k chudým,“ jak to velí učení Ježíšovo a jeho Církve. Chudí vskutku jsou vydáni nejnebezpečnějším nástrahám agitátorů, kteří zneužívají jejich bídy, aby v nich zanítily závist proti bohatým, a aby je popudili, by si sami vzali násilím všechno to, co, jak se jim zdá, jim nespravedlivě odpírá osud. Nejde-li kněz k dělníkům a k chudině, aby je zabezpečil před předsudky a bludnými teoriemi nebo je z těchto klamů vyvedl, pak se stanou snadnou kořistí hlasatelů komunismu.

62. Nepopíráme věru, že se mnoho udělalo v této věci do dnešní doby, zvláště po vydání encyklik *Rerum novarum* a *Quadragesimo anno*; a proto s oteckou radostí sledujeme zde horlivé snahy tolika biskupů a kněží, kteří vymýšlejí a zkoušejí, arci s patřičnou rozvážnou obezřetností, nové způsoby apoštolátu, které by lépe vyhovovaly moderním potřebám. Ale je známo, že ještě naprosto nestačí pro potřeby naší doby to, co bylo dosud v této věci uděláno. Když je vlast v nebezpečí, pak všechno, co není nezbytně nutné k životu nebo co přímo nesměřuje k obraně státu, ustupuje až do pozadí; podobně v našem případě každá jiná práce i když krásná a dobrá má ustoupiti živelné potřebě zachrániti základ křesťanské víry a křesťanské kultury. A proto kněží v jednotlivých farnostech, když udělali pro pravidelnou duchovní správu věřících tolik, kolik je to nutno, ať pak si největší část svých nejlepších sil a své činnosti vyhradí na to, aby znovu získali Kristu a Církvi masy dělnické a současně aby vnášeli ducha křesťanství do sdružení a do obcí, které jsou mu více odcizena. Naleznou potom jistě takoví kněží ve vrstvách lidových hojnost plodů své námahy, jakých ani sami netušili, a to jim bude náhradou za tvrdou práci prvního orání. Tak na příklad jsme viděli a vidíme v Římě a ve mnohých jiných hlavních městech, kde při vzniku nových

kostelů ve čtvrtích na periférii se ponenáhlu tvoří horlivé farnosti a kde dochází k opravdovým zázrakům obrácení mezi obyvatelstvem, které dosud bylo náboženství nepřátelské jediné proto, že ho neznalo.

63. Avšak nejpůsobivějším prostředkem apoštolátním mezi zástupy lidí chudých a prostých jest příklad kněze, příklad všech kněžských ctností, jak jsme je popsali ve své encyklice „Ad catholici sacerdotii“;¹² v našem pak případě zvláště je nutný zářivý příklad života Božího kněze, pokorného, chudého, nezištného, věrný to obraz Božského Mistra, jenž mohl prohlásiti s božskou upřímností: „Lišky mají doupata a ptáci nebeští hnízda, ale Syn člověka nemá, kde by hlavu sklonil“ (Mat. 8, 20). Denní zkušenost ukazuje, že kněz opravdu a evangelicky chudý a nezištný dělá divy dobra uprostřed křesťanského lidu, jako sv. Vincenc de Paul, farář Arský sv. Jan Kř. Vianney, sv. Josef. B. Cottolengo, sv. Jan Bosko a nesčetní jiní; kdežto kněz lakotný, který ve všem hledá jen svůj zisk a výhody, jak jsme se zmínili v encyklice již uvedené, i když se nezřítí jako Jidáš do propasti zrady, bude při nejmenším prázdnou „mědí zvučící“ a neužitečným „zvoncem znějícím“ (I. Kor. 13, 1), a velmi často spíše překážkou než nástrojem milosti uprostřed lidu. A když světský nebo řeholní kněz z povinnosti svého úřadu musí spravovati pozemské statky, ať pamatuje, že musí nejen úzkostlivě zachovávat všecko to, co předepisuje láska a spravedlnost, nýbrž že se musí ve zvláštní míře jeviti jako bratr chudých.

Katolická akce

64. Od kněžstva se obracíme se svým otcovským pozváním ke svým předraženým synům nekněžím, kteří bojují v řadách tak nám milé Katolické akce, kterou jsme prohlásili při jiné příležitosti (12. května 1936) za „zvláště prozřetelnostní pomocný prostředek“ pro práci Církve, tak nesnadnou za těchto poměrů. Vskutku Katolická akce je také apoštolátem sociálním, poněvadž se snaží šířiti Království Kristovo netoliko v jednotlivcích, nýbrž i v rodinách a ve společnosti. Má tedy především dbáti o to, aby se zvláštní pečlivostí vychovávala své členy a připravovala je na svaté boje Hospodinovy. Pro takovou výchovnou práci (arci ve všech dobách nezbytnou, ale ve dnešní době nezbytnou nevyhnutelně), která musí vždy předcházeti jako základ před přímou a skutečnou akcí, jistě dobře poslouží studijní kroužky, sociální týdny, dobře uspořádané kursy přednáškové a všechna ostatní zařízení hodící se k tomu, aby se poznalo řešení sociálních problémů ve smyslu křesťanském.

¹²Pius XI., enc. Ad catholici sacerdotii, 20. prosince 1935.

65. Pracovníci v Katolické akci, takto vhodně připravení a vyškolení, jistě budou prvními a bezprostředními apoštoly u svých druhů v práci a budou vzácnými pomocníky v díle kněží, vytrvale stále dále šířící světlo pravdy a odpomáhající četným a velikým bídám tělesným i duchovním uprostřed společností, které se vzpírají proti horlivé činnosti sluhů Božích často z toho důvodu, že jsou proti nim naplněny tvrdošijnými předsudky, nebo že v nich vládne veliká náboženská lhostejnost. Tito lidé pod vedením kněží vyznačujících se po této stránce zvláštní zkušeností, zmužile a velkomyslně budou pracovati nábožensky mezi dělnickým lidem; a na tom nám mnoho záleží, protože to pokládáme za nejvhodnější prostředek, aby se milovaní naši synové dělníci ubránili před nástrahami komunismu.

66. Vedle tohoto apoštolátu individuálního, který požehnaně a účinně uplatňuje svůj vliv na jednotlivce často cestou soukromou, jest úlohou členů Katolické akce propagovati v rozsáhlé míře slovem i skutkem učení obsažené ve veřejných dokumentech papežských, učení, které vede k vybudování křesťanské správy ve státě.

Pomocná sdružení

67. Vedle Katolické akce se seskupují jiná sdružení, které jsme již označili jakožto její pomocníky. I tyto tak prospěšné organizace vybízíme s otcovskou láskou, aby se zasvětily velikému úkolu, o němž jednáme a jenž nyní předstihuje svou živelní důležitostí všechny ostatní úkoly.

Organisace třídní

68. Myslíme rovněž na organizace třídní: jako dělníků, zemědělců, inženýrů, lékařů, zaměstnavatelů, spisovatelů a jiné podobné; tedy organizace lidí (mužů i žen) se stejným vzděláním a tudíž již jaksi přirozeně spojené ve stejnorodé skupiny. Právě tyto skupiny mají důležité poslání, aby vnesly onen řád do společnosti, jež jsme měli na mysli při encyklice *Quadragesimo anno*, a aby tak rozšířily uznání království Kristova na různých polích kultury a práce.

69. Pokládal-li pak stát, vzhledem na změněné poměry v hospodářském a sociálním životě, za svou povinnost zasahovati podrobnými zákonodárnými ustanoveními do těchto zařízení, ano, dokonce je i řídit – při čemž ovšem se nesmí nešetřit sahati na svobodu a na iniciativu soukromou – ani v takovém případě nesmějí se členové Katolické akce opovážiti, aby se stavěli stranou, nýbrž musejí bedlivě počítati s danými poměry a musejí – arci obezřetně – spolupracovati v tom směru, aby se otázky naší doby řešily podle zásad katolického učení,

a ať pilně, loyálně a ochotně se účastňují činnosti v těchto institucích s tím úmyslem, aby vnášeli do nich křesťanského ducha, který je vždycky zdrojem řádu ve státě a bratrské spolupráce mezi občany.

Výzva ke katolickým dělníkům

70. Slovo zvláště otcovské chtěli bychom pronést k našim drahým dělníkům, mladým i starým, kterým – snad v odměnu za jejich věrnost, mnohdy až hrdinskou, v těchto dobách tak nebezpečných – se dostalo velmi vznešeného a těžkého poslání. Pod vedením svých biskupů a kněží mají zpět přivést k Církvi a k Bohu samému ony ohromné řady svých bratří v práci, kteří z hořké roztrpčenosti, že jejich význam byl nespravedlivě snižován nebo že se s nimi nejednalo s úctou, na kterou mají právo, vzdálili se od Boha. Katoličtí dělníci ať svým příkladem a svými slovy ukazují těmto svým zbloudilým bratřím, že Církev je něžnou matkou pro všechny ty, kdo do únavy pracují a kdo pod útrapami trpí a že se nikdy v minulosti nezpronevěřila ani v budoucnu nezpronevěří své svaté mateřské povinnosti bránit své dítky. Vyžaduje-li toto poslání, které oni mají splnit v dolech, v továrnách, na staveništích a vůbec kdekoli se pracuje, někdy velikých obětí, ať si vzpomenou, že Spasitel světa dal netoliko příklad práce, nýbrž i příklad oběti.

Katolíci ať jsou svorní!

71. Na všechny své dítky, každé společenské třídy, každého národa, každé náboženské a laické skupiny v Církvi, obracíme se s novou a ještě důtklivější výzvou ke svornosti. Vícekrát již naše otcovské srdce bylo trpce zarmoučeno rozpory mezi katolíky, rozpory, které vrhají do bratrovražedných zápasů syny těžce matky Církve; rozpory, které bývají často malicherné ve svých příčinách, ale vždy osudné ve svých následcích. Tak býváme svědky, že lidé rozvratu, i když jich není mnoho, těžší z těchto nesvárů, rozdmýchávají je a nakonec se jim podaří jejich plán, aby se katolíci potírali navzájem. Po událostech posledních měsíců mělo by se zdání naše napomenutí zbytečným. Opakujeme je však ještě jednou těm, kdo nepochopili nebo snad nechtějí chápat. Ti, kdo pracují, aby zvýšili rozpory mezi katolíky, berou na sebe strašnou odpovědnost před Bohem a před Církví.

Výzva ke všem těm, kdo věří v Boha

72. Avšak při tomto boji, jež rozpoutaly mocnosti temnoty, aby vyhladily z lidských duší i pouhý pojem Boha, je nám blaživou nadějí, že kromě těch, kdo

se s hrdostí hlásí ke křesťanství, vzchopí se k mohutnému odporu také všichni ti (a je to převážná většina lidstva), kdo ještě věří v Boha a klanějí se mu. Obnovujeme tedy výzvu, kterou jsme učinili před pěti lety ve své encyklice „Caritate Christi“, aby odhodlaně a srdečně spolupracovali také oni, aby od lidstva bylo odvráceno veliké nebezpečí, které ohrožuje všechny. Neboť – tak jsme to řekli tehdy – jako „víra v Boha je neochvějným základem všeho sociálního řádu a vší odpovědnosti na zemi, a proto všichni ti, kdo nechťejí anarchie a teroru, mají se energicky přičiňovati, aby nepřátelé víry neuskutečnili plánů, jež s takovou otevřeností ohlásili“.¹³

Povinnosti křesťanského státu

Stát má podporovati Církev.

73. Vyložili jsme, ctihodní bratří, pozitivní úkol – a to po stránce teoretické i praktické – jež vzala na sebe Církev mocí svého vlastního poslání, svěšeného jí Kristem, totiž budovati křesťanskou společnost a za našich dnů potírati a mařiti plány komunismu; a obrátili jsme se se svou výzvou ke všem a jednotlivým třídám společnosti.

Avšak při tomto díle má pozitivně s Církví spolupracovati také křesťanský stát, prostředky jemu vlastními, které však, i když jsou to prostředky vnější, přece jen slouží konec konců také duším.

74. Proto vlády států ať vynaloží veškeré úsilí na to, aby zabránily, by bezbožecká propaganda, otřásající veškerými základy řádu, neprováděla svého zhoubného díla na jejich územích. Neboť nebude nic znamenati na světě autorita, nebude-li se opíratí o autoritu velebnosti Boží, a nebude pevnou přísaha, nepřisáhá-li se ve jménu Boha živého. Proto pokládáme za účelné opakovati zde to, co jsme často a s důrazem řekli, zvláště ve své encyklice „Caritate Christi“: „Jak se může udržeti v platnosti jakákoli smlouva nebo jakou cenu může míti dohoda, kde chybí jakákoli záruka svědomí, kde padla veškerá víra v Boha, veškerá bázeň Boží? Když tato základna byla rozvrácena, padá s ní každý mravní zákon a pak není již prostředku, jímž by se mohlo zabrániti postupnému, ale nevyhnutelnému zhroucení národů, rodiny, státu, i samé lidské kultury.“

Zajištění obecného blaha.

75. Dále má stát se zvláštní pečlivostí budovati takové hmotné životní podmínky, bez kterých žádný stát, ani nejuspořádanější, se nemůže udržeti; a má

¹³Pius XI., enc. Caritate Christi, 3. května 1932.

opatřovati zaměstnání především otcům rodiny a mládeži. Za tím účelem ať správy států vybízejí zámožné vrstvy, aby vzhledem na naléhavé potřeby obecného blaha vzaly na sebe břemena, bez kterých lidské společnosti nelze zachrániti, a bez kterých by to nakonec dobře nedopadlo ani s vlastníky samými. Nezbytná pak opatření státu musejí být taková, aby postihla opravdu ty, kdo oplývají majetkem a ještě stále jej rozmnožují na velikou škodu bližních.

Obezřetná a střízlivá státní správa.

76. Stát sám, jsa si pamětliv své odpovědnosti před Bohem a před společností, ať obezřetnou a střízlivou správou jest příkladem pro všechny ostatní. Dnes více než kdykoli jindy vyžaduje velmi těžká světová krise, aby ti, kdo rozhodují o ohromných fondech, které jsou plodem potu a práce milionů občanů, měli stále před očima jen obecné blaho a aby pořád sledovali jeho co možno největší rozkvět. I představitelé státu a všichni úředníci vyšší i nižší ať plní z poslušnosti ke svědomí věrně a nezištně své povinnosti, majíce skvělý příklad ve vynikajících lidech z doby minulé i přítomné, kteří v neúnavné práci obětovali všecek svůj život pro blaho vlasti. Ve styku pak států mezi sebou ať jsou úsilovně odstraňovány ony umělé překážky hospodářského života, které vyplývají ze smýšlení podezřívání a nenávisti, když přece všichni národové země tvoří jedinou rodinu Boží.

Ať se ponechá Církvi svoboda.

77. Při tom však ať státy ponechávají Církvi plnou svobodu, aby mohla splnit své Bohem svěřené poslání spásy duší, a aby tak již tím mocně přispěla k záchraně národů z přítomné strašné trýzně. Dnes na všech stranách se úzkostlivě volá po mravních a duchovních silách; a právem, protože zlo, jež má býti potřebo, jest především – pozorujeme-li je v jeho prvním zdroji – zlem povahy duchovní; zkažené názory jsou oním zdrojem, z něhož se železnou nutností pramení žalostné a bezbožné obludnosti komunismu. Nuže, mezi mravními a náboženskými silami vyniká nesporně katolická Církev; a proto již i samo blaho lidstva vyžaduje, aby se nedělaly překážky její činnosti.

78. Jedná-li se jinak a tvrdí-li se současně, že se dosáhne tohoto cíle čistě hospodářskými a politickými prostředky, pak nesporně upadají státy do nebezpečného bludu. Neboť když se náboženství vylučuje ze školy, z výchovy mládeže, z veřejného života, když se vydávají v posměch kněží a posvátné církevní obřady, nepodporuje se tak onen materialism, z něhož vyvěrá komunism? Ani mocenské prostředky, byť sebe lépe organisované, ani pozemské ideály, byť

sebevětší a sebeušlechtlejší, nejsou s to, aby zvládly hnutí, jehož kořenem jest právě přeceňování statků pozemských.

79. Avšak kojíme se důvěrou, že ti, kdo řídí osudy národů, byť jen poněkud si byli vědomi onoho krajního nebezpečí, které dnes ohrožuje všechny národy, budou víc a více cítiti nejvyšší povinnost a nedělati Církvi překážek, když plní své poslání; a to tím více, že plnic je – ač má vlastním účelem dopomoci člověku ke štěstí věčnému – neoddělitelně pracuje také o blaho pozemské a přispívá k jeho rozkvětu.

Otcovská výzva ke zbloudilým

80. Nemůžeme však ukončiti tohoto okružního listu, abychom nepronесли slovo povzbuzení zrovna i k těm svým synům, kteří jsou již zachvácení nebo skoro zachvácení zlem komunismu. Vybízíme je živě, aby poslechli hlasu Otce, který je miluje; a prosíme vroucně Pána, aby je osvětil, aby je odvedl od srázné cesty, která je prudce strhuje do politováníhodné zkázy, a aby i oni poznali, že jediným zachráncem jest Ježíš Kristus, náš Pán: „Neboť není jiného jména pod nebem daného lidem, v němž bychom měli spaseni býti.“ (Skutky apoš. 4, 12.)

Závěr

Sv. Josef vzorem a patronem

81. A konečně abychom urychlili tolik všemi kýžený „mír Kristův v Království Kristově“,¹⁴ stavíme velikou akci katolické Církve proti světovému bezbožekému komunismu pod záštitu mocného Ochránce Církve sv. Josefa. Vždyť ten patřil ke třídě dělnické a zakusil tíži chudoby za sebe i za sv. Rodinu, jíž byl bdělou a oddanou hlavou; jemu bylo svěřeno Božské Dítě, když Herodes vysílal proti Němu své vrahy. Svým životem nejvěrnějšího plnění každodenních povinností zanechal příklad všem těm, kdo si musejí vydělávati chleba prací svých rukou a zasloužil si jména „Spravedlivý“, jsa živým příkladem oné křesťanské spravedlnosti, která má ovládati sociální život.

82. My tedy, očima víry patříce k výšinám, vidíme nová nebesa a novou zemi, o nichž mluví prvý náš předchůdce, sv. Petr.¹⁵

Kdežto sliby falešných proroků na této pomíjející zemi hasnou v krvi a v slzách, jako s nebe zaznívá k nám líbezně velké apokalyptické proroctví Spasitele světa: „Ejhle, já novými činím všechny věci“ (Apok. 21, 5).

¹⁴Srov. Pius XI., enc. Ubi arcano, 23. prosince 1922.

¹⁵II. List sv. Petra 3, 13; srov. Isaiáš 65, 17; 66, 22; Apok. 21, 1.

Nezbývá nám, ctihodní bratří, než abychom pozvedli svých otcovských rukou a svolali apoštolské požehnání na Vás, na Vaše kněžstvo a lid, na veškerou velikou rodinu katolickou.

Dáno v Římě u sv. Petra, ve svátek sv. Josefa, Ochránce obecné Církve, 19. března 1937, v 16. roce našeho pontifikátu.

PIUS XI.

Alfonso Riobó Serván: El derecho de libertad religiosa en la República Checa y en la República Eslovaca

Dykinson, Madrid, 2005, 533 s., ISBN 84-9772-598-0

Dnes přinášíme recenzi knihy profesora Alfonso Riobó Servána „El derecho de libertad religiosa en la República Checa y en la República Eslovaca“, tedy Právo na svobodu vyznání v České republice a Slovenské republice. S knihou se zde na stránkách naší Revue nesetkáváme poprvé, neboť byla již zmíněna v čísle 30 – 1/2005, v rubrice Akvizice, na str. 92.

Knihla vyšla v Madridu v nakladatelství Dykinson v roce 2005 a je koncipována jako velmi výstižné a přehledné zpracování konfesněprávní situace v obou zemích. Kromě odkazů a uvedení situace se kniha zabývá převážně právním vývojem po roce 1989, s velkým důrazem na raná porevoluční léta, která prof. A. Riobó nazývá léty „restaurace demokracie a náboženské svobody“.

Prameny, z nichž prof. Riobó vychází, zahrnují úctyhodných 405 děl, učebnic, odborných článků a publikací, nepočítaje v to zákonné předpisy. Mezi prameny jsou významná díla naší i slovenské konfesněprávní akademické obce, z nichž mnozí autoři jsou členy naší společnosti; nechybí zde díla J. R. Tretery, J. Kejře, A. I. Hrdiny, M. Lampartera, J. Czernina, M. Trimble Landové, M. Cipára nebo R. Čikeše. Součástí knihy je také srovnávací dodatek zahrnující citace nejvýznamnějších právních předpisů, na něž kniha odkazuje.

Knihla není rozdělena zvláště na část o České republice a o Slovenské republice, ale na úvod, na dvě další části – Primera parte a Segunda parte – a na závěr. Prvá část je společná pro obě země, neboť se jedná o společný historický vývoj českého a slovenského národa. Druhá, hlavní část, se rozpadá na tematicky zaměřené kapitoly s obecným pojednáním na počátku a poté se v pododdílech vyjadřuje ke konkrétní situaci v ČR a SR. Časový rozsah knihy je od příchodu slovanských kmenů na naše území až do právní situace v ČR a SR v roce 2004. V rámci jednotlivých kapitol sleduje časový vývoj a zákonné předpisy (v případě SR též mezinárodní smlouvu) a popisuje vliv na další situaci. Tematický rozsah knihy pak zahrnuje celistvý popis veškeré škály soukromoprávních i veřejnoprávních vztahů, institutů i institucí, což znamená, že kniha je dokonale vhodná jako ucelená učebnice. Jazyková skladba a styl se vyznačují vysokou stručností a přehledností, detailnější vysvětlení je zpravidla vsunuto do poznámek pod čarou, které tvoří přibližně jednu čtvrtinu každé stránky.

A na závěr ještě jedna drobná jazykovědná poznámka: Společnost pro církevní právo v Praze vyjádřuje tímto svou vděčnost panu prof. Riobó za to, že kniha se stala součástí knihovny Společnosti. Díky ní jsou i nadále budou řešeny varianty různých možností překladu některých českých a slovenských právních předpisů a státních institucí do španělštiny. Věříme, že i nadále nám tato učebnice bude sloužit jako určující dokument při těchto překladech.

Milan Kučera

Facilitating Freedom of Religion or Belief: A Deskbook

Leiden, Martinus Nijhoff Publishers. 2004, 1018 s., ISBN 90-04-13783-1.

Úctyhodný sborník, vydaný *Oslo Coalition on Freedom of Religion or Belief*, je nezbytným zdrojem informací pro všechny zájemce o svobodu vyznání a svědomí, traktovanou jak z hlediska lidskoprávní dogmatiky, mezinárodního práva a právní komparatistiky, tak i z hlediska politologie a sociologie. Jak rozsahem, tak i různorodostí témat a reprezentativností zpracovatelů jednotlivých příspěvků je tento svazek výjimečný a srovnání s ním snese snad jedině dvousvazkový sborník *Religious Human Rights in Global Perspective* Johna Witteho a Johana D. van der Vyvera z roku 1996.

Sborník, vycházející (s jistým zpožděním) ke 20. výročí *Deklarace OSN o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založených na náboženství či víře* (1981), je rozdělen do šesti částí.

První část, nazvaná „Původ a základy svobody náboženství nebo víry“, obsahuje dva příspěvky, jednak analyzující náboženskou svobodu z historické perspektivy jako nástroj k řešení náboženských konfliktů, jednak rozebírající filozofická a náboženská ospravedlnění konceptu náboženské svobody.

Deset článků druhé části se zabývá postavením náboženské svobody v systému lidských práv, jejím zakotvením v instrumentech mezinárodního práva a též i jejím zabezpečením prostřednictvím činnosti mezinárodních organizací.

Třetí část se úzce dotýká konfesněprávních institutů; nese totiž název „Svoboda náboženství nebo víry a stát“. Autoři příspěvků v této části pojednávají o okruhu otázek, jako jsou výhrada svědomí, právní formy církví a náboženských společností a místa náboženství ve veřejném životě. V této kapitole se objevují i sporé informace o českém konfesním právu – a sice je tam zmiňováno stanovení minimálního počtu členů církve nebo náboženské společnosti (s. 388, 393) a též ustanovení § 5 zák. č. 3/2002 Sb., zakazující činnost církví, které užívají na osoby „psychický nátlak“, aby vytvořily „závislost, která vede k fyzickému, psychickému a ekonomickému poškozování těchto osob a jejich rodinných příslušníků, k poškozování jejich sociálních vazeb včetně omezování psychického vývoje nezletilých a omezování jejich práva na vzdělání, zabraňuje nezletilým přijmout zdravotní péči odpovídající zdravotním potřebám“; tato

pasáž je citována jako demonstrace nežádoucí vágnosti norem omezujících v právních předpisech sdružovací svobodu věřících (s. 397).

Čtvrtá část se zabývá vztahem náboženské svobody a práv žen, rodičů a dětí. V této části je vzpomenut fenomén kněžských svěcení žen v podzemní církvi v Československu (s. 554).

Pátá část je věnována otázce změny vyznání, proselytismu a apostaze.

Poslední, šestá část obsahuje příspěvky zabývající se možnostmi podpory realizace náboženské svobody v praxi, zejména ze strany církvi a náboženských společností, nevládních organizací a vzdělávacích institucí.

Sborník je doplněn obsáhlými přílohami, které zahrnují přehled relevantních mezinárodních smluv, deklarací a jiných instrumentů, též i plné texty nejvýznamnějších z nich. Bez povšimnutí nemůže zůstat ani téměř třicetistránková bibliografie, přinášející cenné informace zejména o nedávných studiích a monografiích o náboženské svobodě.

Daniel Spratek

*Antonín Ignác Hrdina: Texty ke studiu konfesního práva,
III. – Československo*

Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2006,
345 s., ISBN 80-246-1289-5

*Texts for the Study of the State Law on Churches and Religious Societies
III. – Czechoslovakia*

Texte zum Studium des Staatskirchenrechts III. – Tschechoslowakei

Gli testi per lo studio del diritto canonico III – Cecoslovacchia

Na jaře 2006 se na našem knižním trhu objevil první díl konfesněprávní chrestomatie *Texty ke studiu konfesního práva* téhož autora, s podtitulem *Evropa a USA*, vydaný rovněž nakladatelstvím Karolinum v Praze, v úctyhodném rozsahu 321 stran. V našem časopise č. 34 – 2/06 byl recenzován na s. 155–159. Záhy poté byl předán v listopadu 2006 k tisku i důstojný protějšek uvedené publikace, a sice její třetí, neméně rozsáhlý díl, s podtitulem *Československo*. Druhý díl *Textů ke studiu konfesního práva* bude podle předmluvy k třetímu dílu teprve vydán a „bude obsahovat dokumenty obrazující povahu vztahu církve a českého státu od jeho vzniku až po období státního absolutismu“.

Autor obou dílů doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., je zkušeným autorem četných publikací v oborech církevního i konfesního práva. V obou dílech své chrestomatie nejen pokračuje v tradici bohatých a široce koncipovaných chrestomatií ze světových, českých i československých právních dějin, vydaných u nás v minulosti, ale co do obsahu je v oblasti tematiky vztahu církve a státu dalekosáhle překračuje.

Nový díl podává látku z konfesněprávních dějin na území Československa v rozsahu jeho dějinné existence od roku 1918 do roku 1992. Klade důraz na konfesněprávní předpisy uplatňované především v Českých zemích, jak je zdůrazněno již předmluvě, v návaznosti na „dědictví po monarchii“, tj. na právní řád její předlitavské části.

K tomuto dědictví patřily některé zákonodárné počiny z let 1867–1874, začínající vydáním zákona o občanských právech jako součásti liberalizující „provincové ústavy“ vydané pro království a země na říšské radě zastoupené. Mnohé

z nich platily v Českých zemích nadále i v době první republiky, některé dokonce až do roku 1949. Jejich výběr je podán s citlivostí a moudrým výběrem.

Rovněž právní dokumenty z doby první republiky, mnichovského diktátu, nacistické okupace i poválečného vývoje jsou vhodně vybrány a komentovány. Jde jak o texty právních předpisů, tak dokumenty mezinárodního práva i prohlášení církevních autorit.

Hlavní důraz je kladen na dokumentaci právních i protiprávních aktů v konfesní oblasti za těžkého období komunistické diktatury 1948–1989 i na položení základů svobodné úpravy v krátkém porevolučním období v rámci československé federace 1989–1992. Autor zejména v tomto období neopomíjí také postavení jiných církví než katolické, důraz je ovšem kladen především na vztah státní moci a katolické církve.

Publikace bude jistě vřele přivítána studentskou i učitelskou obcí teologických, právnických, filosofických a dalších fakult.

Jiří Rajmund Tretera

Zpráva o 12. ročníku konference Církev a stát v Brně

Report on the 12th Conference on Church and State in Brno

Bericht über die 12. Konferenz zum Thema Kirche und Staat in Brünn

L'informazione sulla 12^a annata della conferenza „La Chiesa e Lo Stato“ a Brno

Ve středu dne 20. 9. 2006 se naskytla příležitost zúčastnit se 12. ročníku konference Církev a stát konané na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, pořádané ve spolupráci s brněnskou místní skupinou Společnosti pro církevní právo.

Opět – tentokrát proti původnímu záměru snad v nejtísňnějších podmínkách za celou dobu trvání konference – byla možnost vyslechnout zajímavé příspěvky jak na téma aktuální právní úpravy, tak na témata historická.

Úvodní příspěvek na téma *Nový občanský zákoník* pronesl profesor občanského práva na PrF MU Ivo Telec. Přítomné seznámil s koncepcí, na níž je vystaven, a zdůraznil i důležité aspekty, které mají zvláště pro vztah církvi a státu význam, jako jsou otázky spojené se vznikem a subjektivitou právnických osob. Debata k tomuto příspěvku navodila atmosféru na příspěvek odborné asistentky Katedry ústavního práva a politologie PrF MU Kateřiny Šimáčkové *Proč by měla být církevní manželství v právním řádu zachována*. Vycházejíc z liberálního pojetí, připomněla také nálezy Ústavního soudu, č. 4/2003 a nastolila otázku, zda pojem laický stát, kterým má ČR být, znamená také ateistický, když ateismus je rovněž ideologií. Petr Cech, který se „přiznal“ ke stranické příslušnosti k ODS, pohovořil *O volbách z matematicko-analytického pohledu*, a zakončil tak dopolední blok příspěvků.

Odpolední blok otevřel Martin Smutný, absolvent historie a student práv, referátem *Salazarismus v Portugalsku a jeho geneze*. U tématu z historie, tentokrát z historické kanonistiky, zůstal i další referující, odborný pracovník Historického ústavu AV ČR v Brně Pavel Krafl, příspěvkem *Církevní zákonodárství na Moravě*. Ten také pozval všechny účastníky do Prahy na konferenci „Sacri canones servandi sunt“, plánovanou na 22.–24.11. 2006.

Příspěvek *Směřování pohřebního ritu a trendu*, shrnující různé druhy a způsoby pohřbívání civilního i církevního, zazněl od Tomáše Dacíka, na závěr nejen odpoledního bloku, ale i celé konference.

Je nutno však vyslovit i jedno politování, a to nad přerušením tak úspěšně započatého vydávání sborníků příspěvků z této konference. Nezbývá než doufat, že toto přerušení nebude mít dlouhého trvání a všichni zájemci se dočkají nejen sborníku z ročníku letošního, ale i z ročníků, u nichž sborník zatím k dispozici není. Zároveň jsou všichni zájemci srdečně zváni na příští 13. ročník konference.

Mgr. Josef Veselý

Zpráva z XIII. sympozia kanonického práva ve Spišské Kapitule

Report from the 13th Canon Law Symposium in Spišská Kapitula

Bericht über das XIII. Symposium des kanonischen Rechts in Spišská Kapitula

L'informazione dal 13° simposio sul diritto canonico a Spišská Kapitula

Ve dnech 5. – 9. září 2006 se konalo v Kněžském semináři biskupa Jána Vojtaššáka ve Spišské Kapitule – Spišském Podhradí XIII. sympozium kanonického práva pořádané Slovenskou společností kanonického práva, Nadací kněžského semináře biskupa Jána Vojtaššáka a Ústavem kanonického práva a praktické teologie Pedagogické fakulty Katolické univerzity v Ružomberku.

Ústředním tématem sympozia byla instrukce Dignitas connubii (DG), pořadatelé dále zařadili přednášky na aktuální témata slovenské společnosti, a to nové trestní kodifikace, otázky výhrady svědomí ve vztahu ke státu a též evropské kontexty problematiky mravní odpovědnosti a svědomí člověka. Jen ve stručnosti chci připomenout, že instrukci DG vydala dne 25.1.2005 Papežská rada pro legislativní texty, neobsahuje nové kanonické normy, jedná se o výklad stávajících norem obsažených v CIC.

Úterní program moderoval ICDr. Tibor Hajdu, Ph.D., místopředseda Společnosti kanonického práva, v úvodu programu účastníci sympozia vyslechli pozdravný projev, který zaslal kardinál Zenon Grocholewski a též pozdravy od představitelů místní církve, předsedy Nejvyššího soudu SR JUDr. Milana Karabína a předsedy Společnosti kanonického práva prof. Jana Dudy. S úvodní přednáškou vystoupil Mons. Dr. Stanislav Zvolenský, pomocný biskup bratislavsko-trnavské arcidiecéze a její soudní vikář, který zdůraznil některé články DG, a to zejména povinnost soudce zohlednit civilní právní normy, kterým v případě přirozených manželství podléhaly nepokřtěné strany, tyto normy je třeba posoudit z hlediska božského práva. Dále upozornil na posílení postavení obhájce svazku a odstranění pochybností o tom, zda předseda senátu může být též laik, DG jednoznačně uvádí, že se musí jednat o duchovního.

Následující dopolední přednášku na téma Dr. Anton Neuwirth a jeho činnost ve Vatikánu přečetl za nepřítomného prof. JUDr. Marka Šmida, Ph.D., z Právnické fakulty Trnavské univerzity prof. Cyril Vasil, děkan Fakulty východního

kanonického práva v Římě. Prof. Šmid ocenil význam Dr. Antona Neuwirtha v diplomatické službě a zvláště jeho podíl na uzavření základní smlouvy mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou. Krédo tohoto diplomata znělo: „Diplomacie je jedna z forem lásky“. Dr. Anton Neuwirth usiloval o zakotvení výhrady svědomí ve smlouvě mezi Apoštolským stolcem a SR, protože člověk je základem a východiskem všech práv, respektování svědomí znamená, že věřící člověk nesmí být nucen jednat v rozporu se svým svědomím, současně však nevěřící nesmí být omezován ve svých základních lidských právech. V rámci každého sympozia vyjíždějí účastníci do některého z okolních měst ke společnému slavení eucharistie s místními věřícími, v úterý odpoledne byla proto slavena eucharistická oběť v novém popradském kostele postaveném na tamním sídlišti.

Ve středu ráno pozdravil shromážděné účastníky apoštolský nuncius Mons. Henryk Józef Nowacki a zdůraznil službu soudců a ostatních zaměstnanců církevních soudů, jejich služba je službou pravdy a lásky, musí být svědky skutečné spravedlnosti. Středeční přednášky moderoval Mons. Alojz Tkáč, arcibiskup košický, dopolední blok zahájil Mons. prof. Grzegorz Erlebach, soudce Římské rotu, který připomněl důležitost řádného vyhotovení rozsudku včetně náležitých odůvodnění. V rozporu s těmito požadavky je praxe některých církevních soudů, kdy rozsudek obsahuje pouze výrok affirmative/negative. Rozsudek musí vždy též obsahovat poučení o možnosti podat odvolání, a to i lhůtu a tribunál; nesmí být opomenuta žádná možnost, tzn. i poučení o možnosti podat odvolání k tribunálu Římské rotu bez ohledu na to, do jaké míry je tato informace praktická. Přednášející věnoval pozornost také rozhodování soudů v druhé instanci, soudci musí na základě předložených akt nabýt vlastní morální pevnost při rozhodování, přičemž vycházejí z obsahu celého spisu, nejen z rozsudku samotného. V diskusi k této přednášce zazněl také dotaz a současně stížnost polského účastníka na délku trvání procesu před Římskou rotou, je tedy slabou útěchou, že tento problém se netýká jen českých kauz. Mons. Erlebach označil za hlavní problém nedostatek kvalifikovaných překladatelů, vzhledem k tomu, že soudci vyžadují vlastní překlad celého spisu a nespokojí se s již přeloženými listinami. Poté byla přečtena přednáška Mons. prof. Joaquína LLobella z Právnické fakulty Univerzity Sv. Kříže v Římě, která obsahovala podrobnou analýzu shodných rozsudků, a to vzhledem k tomu, že některé důvody neplatnosti manželství se překrývají. Pomocí množinového zobrazení Mons. prof. Joaquín LLobell definoval jednotlivé případy, kdy je jeden výrok podmnožinou jiného výroku a dále, kdy dochází k vzájemnému či částečnému překrývání jednotlivých důvodů neplatnosti manželství.

Dopolední blok přednášek uzavřel prof. Cyril Vasil', který seznámil účastníky s postupy východních církví při prohlášení neplatnosti manželství a vztahem mezi těmito rozsudky a kanonickými důvody z pohledu CIC. V úvodu problematiky se věnoval historické retrospektivě formulování důvodů neplatnosti manželství, ve východních církvích bylo též manželství považováno za nerozlučitelné, diskutoval se pouze důvod smilstva Mt (19,9), který byl spojen s diskriminací žen, smilstvo muže nebylo důvodem neplatnosti manželství. Přijetím Justiniánova zákoníku byly východními církvemi postupně převzaty další důvody neplatnosti manželství. Přednášející načrtl přístupy v jednotlivých zemích z hlediska vztahu církevního a civilního práva a vzájemné uznávání rozsudků mezi církevními a civilními tribunály. Je důležité připomenout, že při posuzování neplatnosti manželství příslušníků východních církví nelze bez dalšího uznat rozsudky těchto církví, protože jednotlivé východní církve uznávají různé důvody neplatnosti manželství, rozsudky proto musí být zkoumány z pohledu přirozeného zákona. Přednášející připomněl, že ve východních církvích jsou při posuzování neplatnosti manželství prvotní otázky pastorační a svátostné, které předcházejí vlastní procesněprávní otázky.

Ve středečním odpoledni Mons. prof. Andrzej Dzięga, diecézní biskup sandoměřský, připomněl tři aspekty DG: 1) teologický – procesy se týkají veřejného dobra, 2) personální – nikdy nesmí být porušena ochrana práv procesních stran a 3) formálně právní – dodržování soudních procesních pravidel. Mons. Dzięga zdůraznil, že nejdůležitější je zjištění objektivní pravdy. DG klade důraz na aktivitu soudců i procesních stran, soudci musí být iniciativní, musí klást takové otázky, aby nacházeli pravdu, v případě nečinnosti stran musí soudci podniknout dostatečné kroky a nespokojit se jen s formálním odmítnutím účasti stran v soudním procesu. Středeční blok přednášek zakončil doc. Jiří Kašný, Ph.D., děkan Teologické fakulty Jihočeské univerzity, který se zaměřil na pastorační aspekty při přezkoumání neplatnosti manželství. V soudním procesu již prakticky není možná naděje na obnovu manželství a smíření stran mezi sebou. Smíření pro manžele v této fázi znamená vzájemné lidské respektování, pochopení toho, proč se jejich manželství rozpadlo a přijetí reality sebe i partnera. Důležité jsou též lidské postoje soudců a advokátů. Musí se vyvarovat přílišného liberalismu, ale také formalismu, jejich postoj by měl být podobný sportovcům, kteří umějí hrát fér, respektují pravidla a mají cit. Církevní soudy nejsou centry pro rodinu nebo psychologickými poradnami, ale jde o soudy, které aplikují právní normy. Současně však soudci musí aplikaci norem práva konfrontovat s poznatky sociologie a psychologie, protože před soudem stojí člověk jako osoba ve svém celku.

Čtvrteční přednášky moderované Mons. prof. Františkem Tondrou byly zaměřeny na civilní právo. V úvodní přednášce seznámil JUDr. Daniel Lipšic, Ph.D., bývalý ministr spravedlnosti SR, s hlavními změnami, které přinesly nové trestní kodexy účinné od 1. 2. 2006. Mezi nejvýznamnější patří posílení důrazu na možnost ochrany soukromých práv spočívající v rozšíření mezi nutné obrany a krajní nouze a stanovení podmínek oprávněného použití zbraně ve vlastním obydlí. Dále posílení rovnosti před zákonem – striktní pravidla pro stanovení trestu a zúžení rozsahu trestních sazeb, zvýšení trestní odpovědnosti mladistvých: snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let a zvýšení trestních sazeb pro mladistvé. Na Slovensku vyvolalo rozsáhlé diskuse stanovení podmínek, za kterých může aktivně se souhlasem soudu působit agent – provokatér, tyto podmínky jsou naplněné, pokud je zřejmé z okolností případu, že by se pachatel i tak dopouštěl korupčního jednání. Institut korunního svědka znamená zmírnění trestu, který by jinak byl obviněnému uložen, pokud jeho svědectví vede k odsouzení ostatních pachatelů. Přednášející se věnoval také úpravě neoznámení a nepřekážení trestného činu ve vztahu ke zpovědnímu tajemství. Vzhledem k tomu, že nepřekážení trestnému činu je závažnější trestný čin, beztrestnost platí jen ve vztahu ke zpovědnímu tajemství, u neoznámení trestného činu jsou beztrestné i osoby, které získaly informace v rámci pastorační služby v dané církvi. Předseda Nejvyššího soudu SR JUDr. Milan Karabín se zabýval dokazováním úmyslu v trestním řízení, a vyjádřil své osobní stanovisko k možnosti obviněného vypovídat v trestním řízení, kdy podpořil možnost použití nepravdivou odpověď obviněného v jeho neprospěch (americký procesní systém), tato zásada více odpovídá přirozenému zákonu, podle kterého nikdo nemá právo lhát, na rozdíl od většiny evropských procesních úprav, kdy nepravdivé výpovědi obviněného nejdou k jeho tíži.

Ve čtvrtečním odpolední se JUDr. Mgr. Anton Chromik, Ph.D., věnoval reflexi výhrady svědomí v jednotlivých oblastech práva, svoboda svědomí může být omezena jen zákonem, přičemž jsou velmi striktní pravidla pro zákonná omezení. Výhrada svědomí se nejvíce týká oblasti zdravotnictví. Ošetřující může odmítnout provedení zdravotního zákroku, pokud se nejedná o bezprostřední ohrožení života, přičemž původní návrh zněl s výjimkou bezprostředního ohrožení života a práv pacienta – „práv pacienta bylo vypuštěno“ – jinak by znamenalo negaci výhrady svědomí. Přednášející upozornil také na rozhodnutí Evropského soudu, podle kterého má zaměstnavatel možnost zaměstnancům zakázat provádění interrupcí pod sankcí výpovědi. Výhrada svědomí se týká i dalších oblastí – vojenská služba, oblast školství, ale i advokacie – možnost odmítnout zastupování, sporná

je otázka soudnictví, a to pokud by např. byla uzákoněna euthanasie, pro soudce by musela být stanovena rigidní pravidla, za kterých by se mohl prohlásit za podjatého. V následující přednášce doc. JUDr. Radoslav Procházka, Ph.D., JSD, zástupce SR před soudy ES, seznámil přítomné s některými rozsudky Evropského soudu pro lidská práva, zaměřenými na otázky veřejné mravnosti. Zásadně platí, že výhradu veřejné mravnosti lze použít v jejím širokém pojetí, vždy však musí být zachována rovnost jednotlivých subjektů, např. stát může zakázat dovoz pornografie, uplatněná pravidla pro zákaz musí být totožná s těmi, která dotyčný stát uplatňuje vůči vlastním státním příslušníkům, zásadně nelze uplatnit výhradu veřejné mravnosti tím způsobem, že by diskriminovala určitý okruh subjektů. Poslední přednáška tohoto dne byla věnována úkolům některých zaměstnanců církevního soudu. Prof. DDr. Elmar Güthoff, děkan Fakulty kanonického práva v Mnichově, připomněl úpravu postavení ředitele soudní kanceláře, která není obsažena v CIC, rozdíl mezi notářem a zapisovatelem, postupy při vyhotovení soudních akt, jejich uchování, rozesílání listin, ověřování podpisů akt. Čtvrteční program zakončila garden party, kdy účastníci mohli strávit příjemné chvíle a prodiskutovat své zkušenosti. Páteční dopoledne bylo věnováno referátům jednotlivých soudních vikářů.

JUDr. Ing. Marie Kolářová

Dnes Vám představujeme*Presented to You Today**Heute stellen wir Ihnen vor**Oggi vi presentiamo***Centrální katolická knihovna Katolické teologické
fakulty UK v Praze***The Central Catholic Library of the Catholic Theological School
of Charles University in Prague**Katholische Zentralbibliothek der Katholischen theologischen
Fakultät der Karlsuniversität in Prag**La biblioteca cattolica centrale della Facoltà di teologia cattolica della Università
Carolina*

Na základě smlouvy o správě Centrální katolické knihovny (CKK) uzavřené mezi Arcibiskupstvím pražským (AP) a Katolickou teologickou fakultou UK (KTF UK) došlo dne 28. 2. 2005 ke sloučení dvou do té doby samostatných knihoven – Centrální katolické knihovny (dříve známé jako Pokoncilní knihovna) a fakultní knihovny KTF. Vznikla tak Centrální katolická knihovna Katolické teologické fakulty UK (CKK KTF UK), která plní funkci fakultní knihovny KTF. Knihovna sídlí (stejně jako KTF) v Thákurově 3, Praha 6.

Od října 2006 je hlavní provoz přesunut do třetího patra budovy, kde čtenáři naleznou zbrusu novou studovnu, ve které je 52 komfortních studijních míst, z nichž je 20 vybaveno PC. Zde jsou také soustředěny veškeré další služby (výpůjčky – včetně meziknihovní výpůjční služby i ze zahraničí, kopírování, vypalování, tisk...). V provozu stále zůstává i výpůjční místo v přízemí (bývalá CKK), ovšem otevírací doba je zde omezena a do budoucna se počítá s jeho uzavřením.

CKK KTF UK je knihovnou veřejnou, jejím uživatelem se tedy může stát prakticky kdokoliv. Základní poplatek za využívání služeb knihovny činí 100 korun ročně, studenti a zaměstnanci UK a AP mají poplatek nulový, studenti jiných škol než UK a důchodci pak platí poplatek poloviční.

Jádro knižního fondu, který knihovna čtenářům nabízí, tvoří knihy teologické, dále práce z oblasti filosofie, historie, religionistiky, kunsthistorie a vůbec celé

společenskovední oblasti. Čtenáři mohou také využívat elektronické informační zdroje a databáze, konkrétní informace jsou k nalezení na webu knihovny www.ckk.cz.

Knihovna je čtenářům k dispozici od pondělí do čtvrtka od devíti hodin ráno do osmi večer (jen ve středu otvíráme až v deset) a také některé soboty, vždy ve dnech, kdy na KTF probíhá výuka kombinovaného studia, pak je otevřeno od devíti do čtyř hodin.

Mgr. Jiří Kelbl

Ze Společnosti pro církevní právo

Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht

Dalla Società per il diritto delle Chiese

Přednášky v cyklu Působení práva ve společnosti a církvi

Dne 25. října 2006 se v čítárně pražského dominikánského kláštera konala přednáška na téma Práce s Biblií, české překlady a výklady biblických textů, biblických konkordancí a biblických slovníků jako pramenů exegeze. Dějinné převraty v přístupu k textové kritice. Přednášku pronesl a v následné diskusi na dotazy odpovídal doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP.

Následoval 55. večer, který se uskutečnila na témže místě 6. prosince 2006 pane-
lová diskuse na téma Milníky vývoje státní a církevní správy v Českých zemích,
státotvorní a církevněprávní uspořádání Zemí Koruny české od počátku do sou-
časnosti. Úvodní přednášku přednesl JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP. S příspěvkem
věnovaným přehledu soudnictví vystoupil v rámci diskuse JUDr. Jiří Šouša, pre-
zenční doktorand v oboru českých právních dějin na Právnické fakultě UK.

Noví členové SPCP

S potěšením konstatujeme, že jsme v našich řadách uvítali větší počet nových členů, kromě Českých zemí také ze Slovenska a z Užhorodu.

Gratulace členům SPCP

Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera byl dne 6. listopadu 2006 při slavnostním obřadu v pražském Karolinu jmenován prezidentem České republiky profesorem právních dějin.

JUDr. Záboj Horák, Ph.D., složil dne 12. prosince 2006 licenciátní zkoušku na Fakultě práva, kanonického práva a správy Katolické univerzity Jana Pavla II. v Lublinu a získal titul licenciáta kanonického práva.

Úmrtí

Dne 4. ledna 2007 zemřel v Praze MUDr. Ivan Horák, dlouholetý člen a účastník akcí Společnosti pro církevní právo. R. I. P.

(red)

From the Church Law Society

Lectures from the Lecture Series *The Effects of Law on Society and the Church*

On 25 October 2006, a lecture took place in the reading hall of the Prague Dominican monastery; on this occasion the topic was *Working with the Bible, Translations into Czech, and Interpretations of the Biblical Texts, Biblical Concordances and Biblical Dictionaries as Sources of Exegesis; Historical Turns in the Approach Towards Textual Criticism*. The lecture was presented by JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP, who also answered questions in the discussion section.

On 6 December 2006, the 55th evening program followed with a panel discussion on *Milestones in the Development of State and Church Administration in Czech Lands; The Legal Arrangement of State and Church in the Lands of the Czech Crown from their Beginnings until the Present*. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP introduced the topic with his lecture, which was followed by the presentation of an overview of the judiciary by JUDr. Jiří Šouša, a doctoral student (in residence) in the field of Czech legal history at the Law School of Charles University in Prague.

New Members of the Church Law Society

The Society is delighted to report that it welcomed an increased number of new members; the new members are not only from the Czech Republic but also from Slovakia and Uzhorod, Ukraine.

Congratulations to Church Law Society Members

JUDr. Jiří Rajmund Tretera was appointed Professor of Legal History by the President of the Czech Republic. The ceremony took place on 6 November 2006 in the Carolinum building in Prague.

On 12 December 2006, JUDr. Zábaj Horák, Ph.D., passed the licentiate exam at the Faculty of Law, Canon Law and Administration of the John Paul II Catholic University of Lublin. He was awarded the degree of Licentiate of Canon Law.

Obituary

MUDr. Ivan Horák, a long-time member of the Church Law Society and a frequent participant of its events, died on 4 January 2007. R.I.P.

(red)

Naše akvizice

Our Acquisitions – Unsere Akquisitionen – Le nostre acquisizioni

BERAN, Karel, *Právnícké osoby veřejného práva*, Linde, Praha, 2006, 191 s., ISBN 80-7201-598-2.

CAMPENHAUSEN, Axel Frhr.v., RIEDEL-SPANGENBERGER, Ilona, SEBOTT, Reinhold, Hgg., *Lexikon für Kirchen -und Staatskirchenrecht*, Band 3, N–Z, Ferdinand Schöningh, Paderborn-München-Wien-Zürich, 2004, 920 s., ISBN 3-506-75142-5.

ELIÁŠ, Vojtěch, KOTRLÝ, Tomáš, a kol., *Přehled veřejných a neveřejných pohřebišť v České republice*, Vyšehrad, Praha, 2006, 173 s., ISBN 80-7021-861-4.

HANZLÍK, František, *Případ kpt. Adolf Püchler*, Svědectví agenta OBZ o nelegálním získávání financí zpravodajskou službou ministerstva vnitra 1946–1947, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha, 2006, 375 s., ISBN 80-86621-21-9.

HRDINA, Antonín Ignác, *Texty ke studiu konfesního práva III.*, Československo, Karolinum, Praha, 2006, 345 s., ISBN 80-246-1289-5.

HROMNÍK, Milan, *Mučedník Vasil Hopko*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2006, 69 s., ISBN 80-7195-028-9.

JACOŠ, Ján, *Cirkevné právo*, Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, Prešov, 2006, 173 s., ISBN 80-8068-499-5.

KAHOUN, Karel, *Lámání lilií*, Vzpomínky jednoho skautíka, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha, 2006, 279 s., ISBN 80-86621-24-3.

OSTERKAMP, Jana, SCHULZE, Renate, Hg., *Kirche und Sozialismus in Osteuropa*, POTZ, Richard, SCHINKELE, Brigitte, SCHWARZ, Karl, SYNEK, Eva Maria, WIESHAIDER, Wolfgang, Hgg., Sonderband 1 der Reihe: Recht und Religion in Mittel -und Osteuropa, Facultas Verlags- und Buchhandels AG, Wien, 2007, 125 s., ISBN 13: 978-3-7089-0012-4, ISBN 10: 3-7089-0012-X.

Z obsahu: TRETERA, Jiří Rajmund, *Kirche und Sozialismus in der Tschechoslowakei 1948–1989*, s. 58–70.

Pietas Hallensis Universalis, Weltweite Beziehungen der Franckeschen Stiftungen im 18. Jahrhundert, Verlag der Franckeschen Stiftungen, Halle, 1995, 99 s.

PUZA, Richard, DOE, Norman, eds., *Religion and Law in Dialogue: Covenantal and Non-Covenantal Cooperation between State and Religion in Europe*, Peeters, Leuven-Paris-Dudley, 2006, 297 s., ISBN 90-429-1705-9.

Z obsahu: TRETERA, Jiří, *Concordatarian agreements and public agreements in the Czech state ecclesiastical law*, s. 33–38.

TOMEK, Prokop, *Československé bezpečnostní složky proti Rádiu Svobodná Evropa „Objekt ALFA“*, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha, 2006, 399 s., ISBN 80-86621-27-8.

Jana Nosková

Ukázky z připravovaného slovníku církevního práva (6)

From the Prepared Dictionary of Church Law

Passagen aus dem vorzubereitenden Lexikon des Kirchenrechts

Dal nascente dizionario di diritto canonico

Diakonie a charita

z řec. diákonía = služba, lat. caritās = láska

v křesťanském pojetí jeden ze základních projevů vyznání víry; jde

- a) o péči o potřebné, osamělé, strádající, nemocné či nemohoucí,
- b) o název církevních organizací, resp. složek církví, které tuto péči poskytují; ty jsou organizovány podle územního principu zpravidla ve stupních, které odpovídají jednotlivým složkám církve (farní, oblastní, národní a mezinárodní) i podle věcného principu – oblastí, v nichž pomoc poskytují (zdravotnická zařízení, domovy seniorů, speciální typy léčeben či pečovatelské služby); v katolické církvi se používá zpravidla pojmu charita, v evangelických a dalších církvích diakonie; pracovníky diakonií a charit jsou odborné i pomocné síly, profesionální i dobrovolní pracovníci, zpravidla z církví, kteří považují svou službu za součást svého vyznání víry; mohou být mezi nimi i bezkonfesní; pomoc je poskytována potřebným zpravidla bez rozdílu vyznání; finanční prostředky bývají obstarávány z darů církví, z veřejných prostředků i z pojištění;
- c) o skupiny dobrovolných pracovníků uvnitř farních sborů, zvané zpravidla křesťanská služba, zaměřené především na navštěvování a péči o osamělé členy sboru (fungovaly i v době totality);
- d) výjimečně jde o necírkevní subjekt podobného charakteru, jako sub b), založený zpravidla některým věřícím jako soukromou osobou (např. Diakonie Úpice, založená farářem Církve československé husitské).

Interdiecézní

organ společný několika diecézím (např. interdiecézní soud).

Pastorace

péče o duše (zpravidla osob v rámci nějaké církevní jednotky).

Pastorační rada

1. farní: sbor spolupracovníků → faráře, převážně z řad laiků, v katolické farní duchovní správě;
2. diecézní: sbor spolupracovníků diecézního → biskupa, převážně z řad laiků, v katolické → diecézi.

Pastorál

berla → biskupa nebo → opata.

Pastorálka

ve studentském slangu: výraz pro teologický obor zvaný pastorální teologie.

Pastorát

nepříliš užívaný výraz pro úřad pastora v některých protestantských církvích.

Superintendence

vyšší organizační jednotka některé z protestantských církví, v jejímž čele stojí → superintendent, případně spolu s ním též superintendentní → kurátor; od téhož výrazu se odvozuje název superintendentní → konvent nebo jiný název zástupců nižších složek takové církve.

Superintendent

1. duchovní představitel vyšší organizační jednotky v některé z protestantských církví v zahraničí i v českých zemích, t. č. představitel evangelické církve metodistické v českých zemích; před rokem 1918 v českých a dalších předlitavských zemích zemský představitel evangelické církve a. v. nebo evangelické církve h. v.;
2. vyšší policejní velitel v anglosaských zemích (někteří překladatelé nesprávně uvádějí superintendant, jde snad o záměnu a propletení s výrazem intendant = zásobovatel vojska).

Obedience

1. latinizující výraz pro poslušnost, zejména v oblasti církevně-náboženské;
2. poslušnost jako jeden ze tří slibů řeholních;
3. vázanost pravoslavné eparchie nebo autonomní církve v jedné zemi k určité → autokefální církvi s ústředím v jiné zemi (např.: o. konstantinopolská, o. bělehradská, atp.).

Konvent

z lat. convenīre = sejít se;

1. základní řeholní komunita v některých řeholních pospolitostech; taková komunita bývá součástí řeholní → provincie nebo podřízená nějakému → opatství;

2. klášter, v němž sídlí řeholní komunita zvaná konvent;
3. někdy, zejména historicky, část kláštera, v níž žijí podřízení řeholníci (na rozdíl od → proboštství či jinak označovaného sídla představených);
4. v některých zemích (např. anglosaských) obecné označení ženských klášterů;
5. k. seniorátní, k. superintendentní: v některých evangelických církvích shromáždění duchovních i laických zástupců z určité oblasti (ze → seniorátu, nebo ze → superintendence),
6. shromáždění zástupců světské moci v některých zemích a dobách (např. ve Francii).

Konventuál

1. člen → konventu;
2. člen některého z řeholních „konventuálních“ řádů, tj. typu řeholních pospolitostí, v minulosti označovaných jako mendikantské (žebravé).

Konventní

vztahující se ke → konventu.

Konventuální

vztahující se ke → konventuálům jako typu řádů.

Seniorát

zvaný obvykle také jako seniorátní sbor, evangelický církevní obvod, spojující větší počet farních sborů; v jeho čele stojí zpravidla zastupitelský orgán zvaný seniorátní → konvent a správní orgán zvaný seniorátní výbor; v čele stojí dva nejvyšší představitelé, tj. farář zvolený za → seniora a laický → presbyter zvolený za seniorátního → kurátora nebo seniorátního dozorce; tyto představitelé bývají statutárním orgánem seniorátu jako právnické osoby, a to rukou společnou a nerozdílnou;

Reformace církevní

náboženské hnutí, které proběhlo v 16. století ve většině evropských zemí, jehož cílem bylo napravit poměry v katolické církvi podle vzoru prvotní církve, včetně zásahů do nauky i praxe (→ sōla Scriptūra, → iūstificātiō sōlā fidē).

Reformační církve

církve vzešlé z církevní → reformace nebo i starší církve se k ní připojivší, a některé další církve v poreformační době vzniklé; synonyma: → protestantské církve, zpravidla také → evangelické církve.

Reformní církve

církve, odvozující svůj původ od reformy nauky i církevní organizace, jiné však (zpravidla méně radikální), než je tomu v případě reformačních církví; u nás se za reformní církev výslovně prohlašuje církev československá husitská.

Reformované církve

jeden ze dvou hlavních typů reformačních církví, a to církve vzešlé z kalvínské reformace; synonymum: evangelická církev helvetského vyznání, hugenoti; protikladem jsou → luterské církve.

Luterské církve

jeden ze dvou hlavních typů reformačních církví, a to církve vzešlé z luterské reformace; synonymum: evangelická církev augsburského vyznání, někdy také jenom evangelická církev; výjimečně se užívá výrazu luteránská církev, čemuž se doporučujeme vyhýbat pro případné negativní pochopení zabarvení tohoto výrazu.

Protestantské církve

Synonymum pro → reformační církve, resp. → evangelické církve; výraz pochází původně z protestu německých knížat v roce 1529 proti odsouzení nauky Martina Luthera, později byl vnímán jako projev protestu proti zesvětštění, resp. zpohanštění katolické církve; v literatuře je někdy výraz „protestantský“ chápán jako širší pojem než „evangelický“, ale neprávem.

Evangelické církve

1. zpravidla synonymum pro → reformační církve, resp. → protestantské církve; jejich vyznavači vycházejí z toho, že Evangelium (nikoliv tradice) je pro ně jediným pravidlem víry a života (princip → sōla Scriptūra);
2. v některých zemích synonymum výslovně jen pro → luterské církve.

Evangelikální církve

církve vzešlé z evangelikálních směrů uvnitř → evangelických církví, tj. směrů zdůrazňujících misijní průbojnost na veřejnosti a další oživení církevního společenství zejména v oblasti citové a sociální; → revivalismus.

Evangelizace

Úsilí církví (i katolické) a jednotlivců o rozšíření křesťanské víry (Evangelia) i mimo tradiční oblast církví.

Některé zkratky užívané v oboru náboženských práv a v akademickém světě**R.D.**

Reverendus Dominus: důstojný pán, označení duchovního.

A.R.D.

Admodum Reverendus Dominus: veledůstojný pán: označení duchovního ve vyšším postavení.

P.

Pater (výslovnost krátká!): otec, označení řeholního kněze.

R.P., A.R.P.

Analogie označení → R.D. nebo → A.R.D. v řeholích.

ThDr.

Theologiae Doctor, doktor bohosloví.

MUDr.

Medicinae Universae Doctor, doktor veškerého lékařství.

JUDr.

Iuris Utriusque Doctor, doktor obojího práva (církevního a světského).

PhDr.

Philosophiae Doctor, doktor filosofie.

RNDr.

Rerum Naturalium Doctor, doktor přírodních věd.